

la llum del **Miracle** i la foscor de la guerra

El Santuari del Miracle i voltants
durant la Guerra Civil

Judit Magín Real alumna de l'Escola Arrels II

Fet per i per a les persones.

AGRAÏMENTS

Gràcies als meus pares i avis per portar-me a les diverses localitats, per aprofitar el treball per compartir moments junts i per donar-me suport incondicional en tot moment. Al meu germà, per ajudar-nos i compartir idees mentre realitzàvem alhora cadascú el seu treball.

Gràcies al meu tutor per dedicar-me el seu temps, per resoldre'm pacientment dubtes sobre el treball i per sempre estar disposat a aconsellar-me i guiar-me per millorar el treball.

Gràcies al pare Jordi Castanyer, per obrir-me les portes del Miracle, per compartir la seva saviesa i per estar disposat a ajudar-me en tot moment.

Gràcies a Carles Freixes, Carmen Bajo, Claustre Augé, Claustre Vilalta, Felip Vendrell i Pilar Xixons, Joan Boix, Joan Nadal, Joan Vendrell, Jordi Guixé, Josep Selga, Kreit Restauro, Lluïsa Moncunill, Lourdes Xixons, M. Rosa Viadiu, M. Àngels Barcons i Miracle Palà, Miquel Gòmez, Montserrat Barcons, Neus Prat, Nil Boix, Pere Cuadrench i Xavi Solà per compartir el seu coneixement i el seu temps amb mi, per desitjar-me el millor i per tenir un tracte molt hospitalari i generós.

Gràcies a Ajuntament de Riner, Arxiu Diocesà de Solsona, Arxiu Històric de Cardona, Associació de Memòria i Història de Manresa, Celsona, Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, Clara Besora i Assumpció Feixes, Imma Nadal, Institut Amatller, Jordi Torner de l'Arxiu Comarcal del Solsonès, Josep Barcons d'Espurnes Barroques, Montserrat Selga, Sara Nadal i Territori de Masies per proporcionar-me material físic i digital per dur a terme el treball, per explicar-me els dubtes i per tractar-me amb amabilitat.

Gràcies a Arxiu Comarcal de la Segarra, Grup de Recerca Local de Taradell, Institut d'Estudis Catalans, Laia de Ahumada, Residència Sant Jaume i Societat Catalana d'Estudis Històrics per proporcionar-me el contacte de persones i entitats diverses

RESUMEN:

El trabajo consiste en identificar y describir los sucesos acontecidos en el Santuari del Miracle, Riner (Solsonès), durante el período de la Guerra Civil Española, de los cuales se tiene muy poca información al respecto.

Se realiza una descripción de cómo se vivió el inicio de la guerra en el Santuario y, a partir de esta situación, se describen cronológicamente los diversos acontecimientos. Se hace especial énfasis en el patrimonio que conservaba el recinto y que sufrió desperfectos o desapareció como consecuencia del conflicto.

Se resalta, entre otros, el análisis de cómo se pudo evitar la destrucción del retablo mayor, el cual ha provocado muchos rumores en la comarca sobre si se construyó o no una pared delante del mismo para ocultarlo y salvaguardarlo durante la guerra. Se contrarrestan los documentos inéditos que hablan tanto de su existencia como de su inexistencia y los testimonios orales para llegar a unas conclusiones finales.

Cabe destacar la transcripción de un documento inédito donde se detalla la situación del Miracle durante la guerra y se explica dónde se refugiaron los monjes y cómo se resguardó la imagen de la Virgen del Miracle con detalle y precisión. Por este motivo, la información de la transcripción se complementa con la información documental y oral para crear la descripción de los hechos. Para dotar el trabajo de una parte visual, se realizan dos mapas interactivos a partir de la información transcrita y una publicación con la transcripción del documento y fotografías.

Asimismo, se resalta la importancia de las casas que rodean el Santuario. Para hacerlo, se dedica un apartado a las principales experiencias de las casas del entorno del Miracle, contadas por testimonios orales y recopiladas en apartados según su temática.

Se destaca el análisis de los acontecimientos llamados *hechos de Villorbina*, los cuales destacan por tener muchas versiones diferentes y marcar un antes y un después en la comarca.

Para realizar la investigación, se utilizan fuentes orales y documentales, las cuales la mayoría son inéditas y las restantes son procedentes de archivos, por lo que se consigue recopilar toda la información existente, repartida en distintas localizaciones.

ABSTRACT:

The work consists of identifying and describing the events that occurred in the Miracle's Sanctuary in Riner (Solsonès) during the period of the Spanish Civil War, of which there is very little information about.

A description of how the beginning of the war was experienced in the sanctuary was made and, based on this situation, the various events were described chronologically. Special emphasis was placed on the heritage that the site preserved, the damage suffered, and the things that disappeared as a result of the war.

Among others, an analysis on how they saved the main altarpiece was made. There were many rumours in the region about whether or not a wall was built to hide it and save it during the war. The unpublished documents that speak both of its existence and its non-existence and the oral testimonies were counterbalanced to reach final conclusions.

It is worth highlighting the transcription of an unpublished document that details the situation of Miracle during the war and explains with detail and precision where the Miracle monks took refuge and how the image of the Virgin of Miracle was protected. For this reason, the information in the transcript was complemented by documentary and oral information to create a description of the events. To provide the work with a visual part, two interactive maps were made from the transcribed information.

Likewise, the importance of the houses that surround the Sanctuary was highlighted. To do so, a section was dedicated to the main experiences of the houses near the sanctuary, told through oral testimonies and compiled in sections according to their theme.

The analysis of the several versions of the controversial events called the *Villorbina events* was carried out, which marked a before and after in the region.

To carry out the research, oral and documentary sources were used, most of which are unpublished and the rest came from archives, so a compilation of all the information distributed in different locations was made.

ÍNDEX:

1. INTRODUCCIÓ.....	1
2. LA GUERRA CIVIL.....	2
3. LA GUERRA CIVIL AL SOLSONÈS.....	3
4. EL SANTUARI DEL MIRACLE.....	4
5. LA GUERRA CIVIL AL SANTUARI DEL MIRACLE.....	6
5.1. Desenvolupament de la Guerra Civil al Santuari del Miracle.....	6
5.2. Funcions que va adquirir el Santuari durant la guerra.....	24
6. LES CASES PROPERES AL MIRACLE.....	28
6.1. La mitificació i els fets de Villorbina.....	29
6.2. Experiències durant la guerra.....	32
6.2.1. Emboscats.....	33
6.2.2. Escorcolls.....	33
6.2.3. En contra els propietaris.....	34
6.2.4. Infants.....	35
6.2.5. Fam.....	36
6.3. L'escola del Miracle i de Freixinet.....	37
7. CONCLUSIÓ.....	38
8. BIBLIOGRAFIA.....	41

1. INTRODUCCIÓ

En el meu cas puc afirmar que el treball m'ha escollit a mi i no jo a ell.

Inicialment, tenia una idea general de centrar-me en els emboscats i, amb l'objectiu de recopilar informació i documentació, vaig dirigir-me al Santuari del Miracle. Havia passat temps des que no hi anava, però de seguida vaig sentir la calidesa i serenitat que aquest entorn proporciona.

Allà, quan vaig descobrir diversos arxius inèdits relacionats amb la Mare de Déu del Miracle, el retaule barroc durant la Guerra Civil, entre d'altres, vaig quedar-me captivada per aquell tema. Vaig tenir molta curiositat sobre els esdeveniments que havien succeït i a mesura que he anat fent el treball he descobert molts altres fets que desconeixia, els quals són profundament interessants i destaquen per ser commovedors.

En algunes ocasions m'he emocionat davant les indescriptibles experiències que molta gent va haver de viure, així com els esforços que van fer per preservar el Santuari i que ens permeten gaudir-lo actualment, tal com vaig fer jo aquell primer dia...

La recerca abasta el període de la Guerra Civil (1936-1939) encara que, en alguns apartats puntuals, es fa referència a la postguerra amb l'objectiu de complementar l'explicació sobre la guerra i de facilitar el seguiment de l'eix cronològic i de les conseqüències que van derivar del conflicte de manera més comprensible.

Pel que fa als límits espacials, tal com s'indica al subtítol, se situen al Santuari del Miracle (Riner) i les cases que l'envolten. Principalment, es tracten de cases del municipi de Riner encara que també s'inclouen cases de Pinós o de Clariana, situades a prop.

A partir d'aquests límits, s'elabora el treball, que descriu els esdeveniments, característiques i situacions més importants que van succeir.

L'objectiu, doncs, és conèixer la situació i els esdeveniments que van succeir al Santuari del Miracle i a les masies de l'entorn durant el període de la Guerra Civil. També es plantegen petits objectius com conèixer la salvació del retaule barroc del Santuari, que prové d'una qüestió sobre si es va fer un envà al davant o no, o realitzar la transcripció d'un diari inèdit.

Per conèixer l'estat actual del tema del treball, només cal assenyalar que la frase que més he escoltat durant els passats mesos és *"d'aquest tema hi ha molt poca informació"*. En cap llibre o pàgina web es parla sobre aquest període amb detall, sovint s'evita aprofundir-hi a causa de la manca d'informació.

El problema principal era que la informació estava molt repartida en petits fragments en diverses ubicacions. Aquest fet em va fer treballar fent petits passos per arribar a un resultat final. No obstant

això, aquest no era l'únic repte que tenia, ja que sovint hi havia fonts provinents de diferents persones o de diferents documents que es contraposaven i requerien una anàlisi de totes les opcions per arribar a una conclusió vàlida.

Aquest treball pot ser comparat amb resoldre un trencaclosques amb moltes petites peces. Inicialment, no saps quin serà el resultat i aquesta incertesa provoca angoixa sobre si serà l'esperat. És necessari saber ajuntar totes les peces i, en moltes ocasions, les col·locaràs a un lloc equivocat. Tot i això, amb temps, dedicació i determinació el trencaclosques es va resolent i el resultat és molt enriquidor.

Les circumstàncies històriques no han estat favorables pel desenvolupament del treball, ja que de l'època hi ha poques fotografies, documents i persones vives que puguin explicar-ho. Cal recordar que han passat 87 anys des d'aquest conflicte. Addicionalment, encara hi ha molta gent que no vol saber res ni està disposada a parlar del tema, cosa que és totalment respectable, però condiciona el treball.

La base d'aquest treball recau en les entrevistes realitzades a testimonis, familiars, historiadors i experts en la matèria, així com en documents inèdits que s'han complementat amb d'altres provinents d'arxius. Dins la metodologia emprada també s'hi troba la recerca a pàgines web, la cerca bibliogràfica i documental o la consulta de fonts històriques.

Les entrevistes i els documents inèdits són la base del treball i, per aquest motiu, es fa èmfasi en aquests. Es troben transcrits als annexos i es presenten analitzats i complementats dins el treball.

2. LA GUERRA CIVIL

La Guerra Civil Espanyola (17 juliol del 1936 - 1 abril 1939) va esclatar quan Francisco Franco va liderar un alçament militar al nord d'Àfrica que es va estendre a la península, ja que anteriorment hi havia hagut tensions polítiques i socials per tot el país.

Durant el primer període de la guerra, sindicats com la C.N.T. o la F.A.I. es van començar a radicalitzar i van promoure la violència contra el clergat: “... a uns homes que eren molt creients els van fer aixafar una creu de fusta perquè reneguessin de la religió”¹, “Durant l'etapa més revolucionària, havies de fer el que et deien: un noi que era d'una casa de rojos ens va venir a ensenyar allà on havien mort un monjo de Solsona, dels claretians... Pensa que vam veure la sang. És que havies d'aguitar tot el que aquesta gent et feia fer, com si fossin amos”².

Inicialment, la República tenia una posició més forta en el conflicte, però la intervenció de l'aviació alemanya —Hitler— i italiana —Mussolini— en suport a les forces franquistes va ser favorable pel bàndol nacional. Així doncs, aquest bàndol va acabar guanyant gràcies a les ajudes externes i va

---

¹ Annex 1.4.

² Annex 1.5.

imposar una dictadura des del 1939 fins al 1975 que va sotmetre al país a molts anys d'endarreriment respecte als altres països.

3. LA GUERRA CIVIL AL SOLSONÈS

La comarca del Solsonès es caracteritzava per ser molt conservadora, ja que era una població en una zona rural. De fet, *“en les dues eleccions que hi va haver abans, les esquerres van passar molt per davant a tot Catalunya menys al Solsonès”*³.

En un inici, a la comarca, capellans, monges, terratinents i gent conservadora es va haver d'amagar davant l'onada radical sobretot d'anticlericalisme. 400 habitants de la comarca eren eclesiàstics i molts antireligiosos actuaven *“cremant esglésies, matant capellans i amb una repressió terrible contra tothom que estava relacionat amb la institució eclesiàstica”*⁴.

A mesura que s'anava desenvolupant la guerra, es va fer obligatori l'allistament i més endavant, van requerir més gent i *“els cridaven més grans i més joves, d'aquells que llavors els van dir la lleva del biberó”*⁵.

En aquest context van aparèixer els emboscats, que era gent, majoritàriament jove, que s'amagava per no anar al front de la guerra i, per tant, eren considerats desertors.

Els motius que tenien per emboscar-se podien variar depenent de la persona, però principalment era per la por a anar a la guerra: *“La majoria de la gent que anava a la guerra anava a morir”*⁶, pel fet de no voler anar a lluitar per un bàndol que no era el seu o la indiferència política: *“No es posicionaven a favor de cap bàndol, no entenien de política”*⁷ o per la necessitat de quedar-se a pagès per mantenir la casa.

Així doncs, de dia estaven amagats als boscos i a balmes perquè passaven milicians a les cases a comprovar si hi havia algun desertor. Les balmes solien tenir més d'una sortida per escapar-se en cas de necessitar-ho. Entre els emboscats es comunicaven *“imitant el so de la cabrota”*⁸ per dissimular.

Al vespre, si no hi havia perill *“anaven a casa, de vegades no a dormir sinó com a mínim anar a buscar menjar”*⁹ i tenien maneres d'escapar-se com per *“trampilles”*¹⁰ o per la *“finestra”*¹¹.

---

³ Annex 1.1.

⁴ Annex 1.1.

⁵ Annex 1.4.

⁶ Annex 1.1.

⁷ Annex 1.6.

⁸ Annex 1.1.

⁹ Annex 1.1.

¹⁰ Annex 1.2.

¹¹ Annex 1.4.

A les cases hi havia nens, gent gran i dones. Van tenir un paper fonamental, ja que a part de proporcionar-los menjar, els avisaven de quan era segur tornar a casa utilitzant senyals com “*una llum a una habitació*”¹² o “*un llençol posat a un balcó*”¹³.

Per moltes dones era perillós que un control vingués, ja que “*n’hi havia que anaven per violar-les*”¹⁴.

El paper d’altres masies dels voltants també va ser molt rellevant pel fet que els acollien i els proporcionaven menjar: “*Sort de les masies que també els ajudaven*”¹⁵.

4. EL SANTUARI DEL MIRACLE

El Santuari del Miracle, Riner (Solsonès), és un centre religiós constituït per un conjunt arquitectònic que engloba l’església, el monestir benedictí, la Casa Gran, la Capella de la Desaparició i la Casa d’Espiritualitat. El 22 d’abril de 2008, l’espai va ser declarat Bé Cultural d’Interès Nacional.

Imatge 1: Santuari del Miracle

FONT. <https://elmiracle.cat/>

Antigament, l’espai que ara coneixem com El Miracle es deia Pla de la Bassadòria. Té els seus orígens el 3 d’agost de 1458, quan hi va aparèixer la Mare de Déu en forma de Nena. Per aquesta raó, la Mare de Déu del Miracle s’anomena també Verge Nena.

Es creu que es va presentar amb aquesta aparença per no espantar els dos pastorets de la Cirosa, una casa propera, que en van ser testimonis, anomenats Jaumet i Celdoni. Els pastorets, acompanyats de la seva mare Constança, pasturaven el ramat vora la bassa. De sobte, en Celdoni, el germà gran, va anar a adreçar unes mules que semblaven marxar i va trobar la Mare de Déu en forma de nena. Posteriorment, va ser el seu germà Jaumet qui, quan volia recollir una ovella desencaminada, la va veure. Aleshores, la Verge els va donar un missatge que tothom, fins i tot el bisbe d’Urgell, va interpretar que venia de part de Déu.

Es va crear un gran interès per part de la gent de les contrades d’acostar-se i veure personalment l’indret on havia tingut lloc aquest fet extraordinari i van començar a anomenar-lo “el lloc del Miracle” que va derivar a simplement “anar al Miracle”, d’aquí l’origen del nom.

---

¹² Annex 1.1.

¹³ Annex 1.6.

¹⁴ Annex 1.4.

¹⁵ Annex 1.4.

Dins del recinte, tot i que actualment hi ha una única església, se'n compten un total de tres construïdes, una al costat o damunt de l'altra.

L'església primitiva és del segle XV. Va ser construïda el 1459 després de l'aparició de la Mare de Déu del Miracle. La quantitat de gent que hi acudia va créixer exponencialment i el 1531 es va fer una petita ampliació, encara que el mateix problema no va tardar a aparèixer i van fer una segona església. Es creu que la primera església es va convertir en un lateral de la segona.

Entre el 1546 i el 1551, es va construir aquesta segona església, la qual era més gran i es localitzava al mateix lloc on hi ha l'actual. Tenia un altar major i dos laterals: un dedicat a Sant Lluc, amb la seva talla, i l'altre al Sant Crist, amb un crucifix gòtic traslladat a l'església actual.

De nou, amb el creixent nombre de fidels, al segle XVII es va decidir fer l'església molt més gran per evitar posteriors ampliacions i van construir-la tota de nou.

Avui dia encara falta per acabar una part de l'església per culpa de les conseqüències de la Guerra del Francès i la Desamortització, que van comportar l'abandonament del recinte.

Si s'hagués acabat, faria 59 metres de llargada, 29 d'amplada i 26 d'alçada. No obstant això, actualment, l'església fa 38 metres de llargada, 29 d'amplada i 26 d'alçada.

És curiós que en aquesta zona, quan hi ha quelcom o algun projecte que no s'acaba mai hom diu "*sembla l'església del Miracle*".

A part de l'església, el recinte també té un monestir benedictí. Des del 1901 fins ara, a excepció del període de la Guerra Civil, hi han viscut sempre els monjos de Montserrat.

Just davant del monestir hi ha la Casa Gran, un edifici construït en diverses èpoques (del segle XVI fins al XVIII) i que servia per acollir els pelegrins i viatgers. Cal esmentar les obres de restauració fetes recentment que han permès recuperar interessants racons d'aquest edifici.

A uns escassos metres, s'hi troba la Capella de la Desaparició. Va ser construïda l'any 1600 per Joan Alterachs. Anteriorment, el 1548, Jaume Montroig va fer-hi construir una creu davant, ja que és el lloc on la Mare de Déu va desaparèixer. Per finalitzar el conjunt, l'any 1677, es va construir un petit clos de pedra que protegia l'alzina Dòria, que es trobava a la vora de la Verge quan va desaparèixer.

Finalment, per acabar el conjunt arquitectònic, a l'espai s'hi troba la Casa d'Espiritualitat. La seva funció inicial, quan es va construir el 1935, era la d'hotel. El 1980 es va convertir en Casa d'Espiritualitat, on s'organitzen convivències i experiències espirituals.

Imatge 2: Vista general del Miracle

FONT. <https://riner.ddl.net/el-municipi/nuclis-de-poblacio/el-miracle>

5. LA GUERRA CIVIL AL SANTUARI DEL MIRACLE

5.1. Desenvolupament de la Guerra Civil al Santuari del Miracle

Quan la Guerra Civil va esclatar, el Santuari del Miracle es va convertir en un lloc susceptible als atacs, ja que hi havia una comunitat de monjos benedictins i moltes peces artístiques de caràcter religiós, cosa que grups descontrolats, antireligiosos, volien destruir.

Imatge 3: Santuari del Miracle, 1929

FONT. Arxiu Mas, Institut Amatller

Una figura important pel salvament del Santuari va ser Francesc Viadiu (1900, Solsona - 1992, Sant Llorenç de Morunys), va ser alcalde de Solsona (vinculat a ERC), cap del Comitè¹⁶ de Solsona, diputat al Parlament de Catalunya, delegat d'Ordre Públic i Director General del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya¹⁷.

Tot i ser ateu, en esclatar la guerra es va dirigir al Santuari del Miracle per protegir-lo¹⁸, sobretot dels atacs anarquistes en contra de qualsevol persona, institució o objecte relacionat amb l'església.

Francesc Viadiu explica el perquè va salvar tanta gent tot i ser d'ideologia contrària: “*Solament en aquells pobles on la gent d'Esquerra Republicana de Catalunya podien controlar el Comitè, els religiosos tenien possibilitats de sobreviure*”¹⁹.

Per protegir el Santuari, hi va deixar dos guardians de la seva confiança: Ramon Brichs Oriola²⁰ i Rossend Grau Rafart²¹.

¹⁶Agrupació de militants de partits i sindicats que es van constituir en comitès antifeixistes a nivell de barris, de municipis o de comarques.

¹⁷ ANC1-1-T-16854: *Protocols de Decrets*, vol. 25/5187. *Decret pel qual és nomenat director general del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya, el ciutadà Francesc Viadiu i Vendrell.*

¹⁸ VIADIU, Francesc: *Delegat d'Ordre Públic a “Lleida la roja”*. Pàg. 13

¹⁹ VIADIU, Francesc: *Delegat d'Ordre Públic a “Lleida la roja”*. Pàg. 83

²⁰ Extret de l'annex 2.2.

²¹ OBIOLS RÍOS, Joan: *Solsona Roja 1936-1939*. Pàg. 49

Segons explica la filla de Viadiu, M. Rosa Viadiu, durant l'entrevista que es troba l'annex 1.7, el pare Vergés, monjo del Miracle durant la guerra, va assegurar que Viadiu va salvar molts religiosos: “*El pare Vergés... va dir que aquest senyor els havia salvat a tots i que sort en van tenir i que si no hagués sigut per aquest senyor, segurament a Solsona s’haurien matat molts capellans i monges*”²². La memòria popular també ho afirma: “*Va dir als membres de l’església que s’amaguessin, encara que ell fos ateu. I això ho ha afirmat gent que no el podia veure*”²³.

No obstant això, cal destacar que les opinions sobre Viadiu són molt variades i controvertides a causa que es té constància de la seva participació en fets com “*especular amb art*”²⁴ i fets que involucren diverses morts com els *fets de Villorbina* —s’expliquen a l'[apartat 6.1](#)— o els *fets de Bellver de Cerdanya*, on van matar anarquistes de Puigcerdà.

Del desenvolupament de la guerra al Santuari se'n pot saber més gràcies al text *Tot acompanyant la Sta. Imatge de Sta. Maria del Miracle durant la Revolució fins al seu retorn*. Aquest text, procedent de l'Arxiu del Santuari del Miracle i redactat a mà pel pare Pere Damià Oliva, monjo del Miracle durant la guerra, abasta un total de vint-i-una pàgines.

S’endinsa en els fets que van tenir lloc en aquest recinte durant la Guerra Civil. L'autor narra l'inici d'aquesta època i explica com els monjos es van haver d'amagar, ja que algunes persones van mostrar un sentiment radical de rebuig cap al clergat. No obstant això, l'enfocament principal del text és el seguiment de la Verge del Miracle durant la seva ocultació fins a les festes que es van celebrar quan va retornar. De tal manera que la major part de la informació de l'apartat s'ha extret d'aquest text.

Sortosament, he tingut l'oportunitat de transcriure per primera vegada aquest text per petició dels monjos del Miracle, que tenien present la necessitat de digitalitzar i conservar aquest inèdit diari que preserven al seu arxiu — es troba de manera completa a l'annex 2.1. i al llibret que s'ha realitzat per complementar el treball (<https://n9.cl/revistatr>)—.

El text s'inicia el dilluns 20 de juliol de 1936, quan les notícies de la revolució van arribar al Miracle. L'endemà, ja es començaven a cremar esglésies i a matar sacerdots i propietaris. En canvi, la serenitat amb la qual l'atmosfera del Miracle es caracteritza va fer que es pensés que era un conflicte llunyà.

El dijous al matí passaven milicians i dones armades per cremar esglésies. Sortosament, no es van adonar del rètol del Miracle i van passar de llarg. A la tarda, tota la Comunitat del Miracle va anar al bosc amb 200 pessetes cadascú —l'equivalent a 1,20 €—.

---

²² Annex 1.7.

²³ Annex 1.4.

²⁴ Annex 1.4.

El divendres, la revolució es va estendre. Es cremaven esglésies i imatges i es mataven capellans i propietaris. A la tarda, un comissionat de Barcelona enviat per en Viadiu va registrar el Santuari, es va apoderar de les 200 pessetes que tenia cadascú i va segellar el Santuari. Tot es va fer amb calma, no com a la nit, que van aparèixer milicians de Solsona i de Cardona i el policia Pujol, encarregat de l'administració del Miracle, i van fer un escorcoll amb amenaces i fusells apuntant els monjos.

No van fer cap mal a ningú, ja que en Viadiu havia donat ordres de no matar a ningú. A part, un dels milicians va explicar que alguns d'ells havien treballat a la construcció de la carretera del Miracle i van rebre tan bon tracte del superior que no guardaven rancors.

Cada monjo va anar a les cases veïnes assenyalades que prèviament a l'esclat de l'etapa revolucionària el pare Pere Damià havia visitat. Durant aquesta etapa, a part d'anar en contra els béns religiosos, també s'anava en contra els capellans. Per aquesta raó, es van haver d'amagar a les cases dels voltants. Per seguretat no s'hi estaven massa temps i anaven canviant de masia.

Un tret comú esmentat per moltes de les persones entrevistades és que aquests capellans amagats feien missa de forma clandestina diàriament: *“deien missa cada dia”*²⁵, *“la primera missa que me'n recordo que vaig anar... va ser allà a Les Planes”* [casa de l'entrevistada]²⁶. Fins i tot, es feien bateigs clandestins: *“va batejar al meu germà a casa, que va néixer el 2 de febrer de 1938”*²⁷. A Rotés, com explica la Carmen, conserven una copa, mostrada a la imatge 4, amb la qual *“donaven la comunió els capellans amagats a casa”*²⁸.

Imatge 4: Calze de Rotés durant la guerra

FONT. Fotografia pròpia

Els monjos del Miracle *“es van treure els hàbits per vestir-se de pagès”*²⁹. Quan hi havia escorcolls i veïen que algú no es veia una persona pagesa, ja que tenia la pell clara o les mans més fines, li deien que no era pagès. *“Alguns podien escapar-se, però d'altres no i se'ls havien endut”*³⁰.

---

²⁵ Annex 1.8.

²⁶ Annex 1.6.

²⁷ Annex 1.11.

²⁸ Annex 1.2.

²⁹ Annex 1.4.

³⁰ Annex 1.4.

En el cas del Pare Lladós, monjo del Miracle, quan estava al Solé de l'Avellanosa, una casa propera al Santuari, una filla de la casa, que es mostra a la imatge 5, “*li duia menjar*”³¹. Aleshores, gent veïna en contra de l'església van agafar l'amo i el pare Lladós i els van dur al Comitè de Solsona. Van estar de sort perquè “*li van dir “torneu-lo d'allà on l'heu tret i que no li passi res*”³². Però, tot i això, al Solé van haver de pagar “*una multa de 1000 ptes*”³³.

Imatge 5: Pare Lladós a l'esquerra amb la filla del Solé de l'Avellanosa que li portava menjar a la seva esquerra, després de la guerra

FONT. Joan Boix i Nil Boix (annex 1.11.)

Cal esmentar que el text *Tot acompanyant la Sta. Imatge de Sta. Maria del Miracle durant la Revolució fins al seu retorn* mostra a quines cases els monjos de l'època van ser acollits. Per això, he realitzat un mapa interactiu on es mostra cada casa amb el monjo o monjos que tenien amagats de manera visual. Es pot accedir a partir del següent [enllaç](#) en cas de format digital o a partir del codi QR o copiant l'enllaç <https://n9.el/mapamonjos> al cercador (opció més recomanada) en cas de format físic.

Es destaquen les nombroses masies que visitaven els monjos, sobretot els pares Lladós i Oliva, ja que anaven canviant per seguretat, i el profund agraïment que tenien cap a les cases que els van acollir i cuidar. D'altra banda, els monjos també tenien molt bon tracte cap a les cases, com explica en Joan del pare Lladós: “*sempre m'havia tractat molt bé*”³⁴.

És important conèixer que el paper i la implicació de les masies de les contrades va ser fonamental pel salvament de les persones i objectes relacionats amb el Santuari del Miracle, com diu el pare Oliva: “*a tots vulgui la Verge Nena premiar-los el que sofriren i treballaren per salvar el temple, la casa, les joies i els seus fills*”³⁵. Un total de 27 cases van acollir, alimentar i sobretot vetllar per la seguretat dels

³¹ Annex 1.5.

³² Annex 1.5.

³³ Annex 2.1.

³⁴ Annex 1.11.

³⁵ Annex 2.1.

monjos, sovint de més d'un religiós alhora. Fins i tot, algunes masies amagaven objectes i pertinences personals dels monjos o de la comunitat.

El text també mostra el recorregut que va fer la Santa Imatge durant la guerra. S'exposa que, mentre els monjos del Miracle es van veure obligats a abandonar el recinte sagrat, s'hi van produir diverses destrosses a tot el patrimoni material religiós que aquell espai conservava.

Malgrat això, alguns veïns, devots de l'art o de la religió, ja van preveure que el Miracle patiria desperfectes irreversibles així que van decidir salvar-lo, començant per la imatge de la Mare de Déu del Miracle: *“la primera cosa que s'havia pensat salvar fou la imatge”*³⁶.

La Mare de Déu del Miracle es tracta d'una talla de fusta gòtica de 0,91 metres d'alçada. Tot i que la seva autoria roman en l'anonimat, les seves característiques situen la seva creació durant el segle XV. Es creu que té orígens francesos per les faccions esculpides de forma avançada a la cultura i coneixement del país al segle XV. És possible que l'agafessin d'una masia i, per això, les seves característiques físiques no compleixen amb les que defineix el manuscrit on s'explica l'aparició.

Imatge 6: Mare de Déu del Miracle actual (segle XV)

FONT. <https://spivakmichael.wordpress.com/2021/07/23/lhome-encantat-del-miracle/>

Més endavant, diverses autoritats religioses van substituir-la per una altra d'autor desconegut del segle XVI que complís amb la descripció del text on s'explica l'aparició. No obstant això, el poble es va oposar, ja que tenien devoció cap a la imatge del segle XV i la del segle XVI es va guardar.

Tanmateix, al segle XVIII, Carles Morató va realitzar dues imatges més, les quals cohesionaven amb l'ornamentació i l'altar major barroc que va fer i que es troba a l'església.

Una d'aquestes imatges es troba sobre el sagrari gran de l'altar major i l'altra va romandre durant un temps a l'altar major, tal com es detalla a uns apunts anotats per Joaquim Sarret Arbós en el context d'un viatge al Santuari del Miracle l'any 1895, ja que descriuen una imatge amb una creu a la mà dreta, característica que la imatge actual, del segle XV, no presenta: *“se venera l'imatge de Maria*

---

³⁶ Annex 2.1.

*Santíssima baix lo títol de Miracle....sostenint ab la ma esquèrra al Nòy Jesus y ab la drèta una creu*³⁷.

No obstant això, prèviament a l'esclat de la guerra, aquesta imatge ja s'hauria retirat per petició del poble, ja que els fidels reclamaven la del segle XV amb l'argument que *"aquesta mai no ha fet miracles"*³⁸, *"la gent d'allà volia la Mare de Déu antiga"*³⁹. Així doncs, van tornar a col·locar la imatge del segle XV a l'altar major i van deixar la de Morató a una capella lateral.

Actualment, la figura de Morató no es pot trobar, pel fet que va ser destruïda durant la Guerra Civil. El poble, devot de la figura del segle XV, per amagar-la i salvar-la va decidir posar la de Morató al seu lloc, la qual es va cremar: *"A aquest fi es posa enlloc seu a l'altar major una molt semblant que es guardava arraconada"*⁴⁰.

Així doncs, durant la guerra, es va donar prioritat al salvament de la imatge. El divendres 24 de juliol de 1936, en una primera instància, els germans Agustí i Albert van amagar la imatge a un marge d'un camp situat a darrere l'església.

Posteriorment, juntament amb la corona bona, tern⁴¹ bo, roba millor i el tàlem⁴², la van portar al bosc conegut com a bosc del Vendrell. Si bé l'autor no especifica la localització del bosc, es pot deduir que és a Cal Vendrell de Torredenagó, ja que al voltant de la casa s'hi troba un bosc, com esmenta el següent article: *"Es tallen així mateix nombrosos pins per a les parts menys nobles dels Boscos del Duc i d'en Vendrell a Torredenagó..."*⁴³. Durant molt temps es va amagar allà.

Justament cinc dies després d'amagar-la, el 29 de juliol de 1936, es van produir destrosses i cremes al Santuari del Miracle. Segons la Causa General, els responsables van ser el Comitè de Solsona i de Riner⁴⁴, es menciona específicament a Viadiu i a Ramon Brichs, qui, des d'un inici, van protegir el Miracle. Així que el més probable és que les destrosses fossin per radicals, antireligiosos, i es culpés a les persones que el règim franquista interessava culpar.

Tot i les destrosses, els dos retaules de l'església; el barroc i el del Santíssim, es van conservar.

---

³⁷ SARRET I ARBÓS, Joaquim: *Apuntes de un viatge al Santuari del Miracle*. Pàg. 11

³⁸ BOIX, Francesc (2016). "La força dels fidels", *Escatxiruta*, núm. 8: 39

³⁹ Annex 1.9.

⁴⁰ Annex 2.1.

⁴¹ Antigament, conjunt de l'oficiant, el diaca i el sotsdiaca.

⁴² Pal·li

⁴³ MOLI FRIGOLA, Montserrat (2009). "El paisatge del Retaule del Miracle" *Oppidum Revista Cultural del Solsonès*, núm. 7: 18

⁴⁴ A.H.N. Secció FC - Causa General - lligall 1466. Expedient 23 de Riner. Pàg. 6

Per una banda, el retaule major del Santuari del Miracle és, actualment, considerat una de les obres artístiques “*més impressionants i ben conservades del barroc tardà arribades als nostres dies*”.⁴⁵ És obra de Carles Morató Brugueroles (1747-1758) i daurat i policromat per Antoni Bordons (1760-1774). El material emprat per a construir-lo va ser fusta d’alber i de pi.

Format per 3 cossos sobreposats, arriba a tenir unes mides impressionants (21,50 m x 14 m x 10 m) i la singularitat de tenir dues portes, gairebé ocultes i formant part del retaule mateix, que permeten accedir al cambril on es troba la Mare de Déu del Miracle.

Imatge 7: Retaule major barroc de l’església del Miracle

FONT. Kreit Restauro

El retaule no té cap signe d’haver estat danyat durant la guerra. Com afirma Kreit Restauro, l’empresa que va restaurar-lo l’any 2020: “*impactes de la guerra no es veuen*”⁴⁶.

Només hi ha rastre de la cera de les espelmes que es col·locaven per il·luminar el retaule, característiques de l’ornamentació barroca gràcies al fet que aportaven moviment i feien que imposés qui ho mirava, ja que les figures semblaven reals.

Aleshores, com va ser possible que el retaule se salvés si la major part del patrimoni religiós va ser destruït o cremat?

Primerament, es planteja l’opció de la construcció d’un envà de totxo per evitar que el retaule fos vist. Entre els testimonis que n’afirmen l’existència trobem en Pep Selga, fill del Dr. Selga, metge al Miracle durant la guerra: “*El pare sempre ho deia i em sembla que és cert*”⁴⁷, en Joan Vendrell: “*Ho*

⁴⁵ ABRIL VILAMALA, Irene. (2017). “El Solsonès: testimoni excepcional del paisatge artístic religiós d’època moderna”. *Plecs d’història local*, núm. 165: 8.

⁴⁶ Annex 1.9.

⁴⁷ Extret d’un correu electrònic enviat a la meua persona el dia 1 de setembre del 2023

van tapar tot el que era altar i tots els Sants”⁴⁸, la Montserrat Barcons: “Va aparedar allò i l’altar no es veia”⁴⁹ i altres cases: “Sí que es va fer una paret”⁵⁰.

De les persones que van viure la guerra i afirmen l’existència de la paret, cap la va veure amb els seus propis ulls: “No, jo no”⁵¹, “No, jo no ho vaig veure”⁵². Aquest fet podria indicar que va ser un rumor estès que tothom va acabar pensant que era cert.

Adicionalment, hi ha diverses fonts documentals que també corroboren la seva construcció com la “Nadala 1995”, a l’annex 2.2, on s’explica que el 5 de juny de 1937 no hi havia paret. No obstant això, afirma rotundament que hi va haver una paret després de la guerra, entre el 1939 i el 1940. Finalment, explica que l’any 1940, en una tercera visita, ja no hi era.

El document restant, “La paret davant el retaule barroc d’el miracle durant la guerra civil”, a l’annex 2.4., afirma que hi va haver una paret però, en aquest cas, la situa del 1936 al 1937.

Es pot veure que ambdues fonts documentals daten l’existència de la paret de manera diferent. Per tant, hi ha una clara contradicció entre els dos documents.

Així mateix, l’ordre per construir la paret feta per Agustí Duran i Sanpere que es destaca al document de l’annex 2.2., “Nadala 1995”, i al document de l’annex 2.4., no ha sigut localitzable en cap dels arxius consultats, així com tampoc una factura dels treballadors o dels materials emprats o un document de quan va ser destruïda.

Una paret d’aquesta dimensió tan considerable hauria de tenir algun document informant sobre el seu estat en algun moment de la guerra o postguerra. És possible que la manca d’aquesta documentació indiqui que la paret no va ser creada i, per tant, la documentació sobre aquesta tampoc.

El text *Tot acompanyant la Sta. Imatge de Sta. Maria del Miracle durant la Revolució fins al seu retorn* menciona molts detalls i trets sobre la guerra i en cap moment esmenta l’existència d’una paret. En només dues ocasions esmenta l’altar major.

En la primera ocasió, explica que el “P. Lladós anà a veure un amic de Company [Companys] per tal de salvar l’altar major amenaçat”⁵³. Es pot deduir que parla de Viadiu, ja que ell i Companys van coincidir en nombroses ocasions perquè ambdós treballaven a la Generalitat.

En la segona ocasió, explica que Antoni Corominas i esposa també van ser responsables del seu salvament. Així doncs, es pot deduir que, juntament amb en Ramon Brichs Oriola, guardià del

---

⁴⁸ Annex 1.3.

⁴⁹ Annex 1.5.

⁵⁰ Annex 1.8.

⁵¹ Annex 1.3.

⁵² Annex 1.5.

⁵³ Annex 2.1.

Miracle, van dissuadir els intents de destrucció: “*És mèrit del Brichs, segons m’han explicat, l’haver salvat de la destrucció els dos retaules*”⁵⁴.

La manera de dissuadir aquests intents seria diversa depenent de la versió que corrobora la inexistència de la paret, ja que se’n plantegen dues versions.

Primerament, diversos documents i testimonis, exposen que durant la guerra, el recinte on està ubicada l’església estava molt deteriorat i malmès pels seus usos destinats a una finalitat laica com la d’un corral pel bestiar i la de reserva de munició nacional: “*A l’església va ser un desastre. Hi tancaven bestiar i de tot, es va acaparar de tot... I també hi tenien la munició dels nacionals*”⁵⁵, “*Però tot destrossat, això sí que me’n recordo*”⁵⁶. “*Allà dins era un desastre, no hi havia bancs, ni piques*”⁵⁷. Per tant, aprofitant el seu estat, van afegir-hi més objectes com robes i fustes per aparentar ser un racó deixat per “*fer com un magatzem abandonat, sense valor*”⁵⁸.

Adicionalment, el poble va cremar els bancs i les capelles laterals: “*la gent del Miracle ja havia cremat a la plaça del davant tots els bancs, moltes fustes velles i tot el que trobaven*”⁵⁹, “*Diuen que es va fer foc a fora i es va cremar coses de dins*”⁶⁰, “*la crema de bancs davant l’església*”⁶¹, per fer veure que l’altar ja havia sigut cremat, simulant que les fustes dels bancs i els elements de les capelles laterals eren part de l’altar, encara que no fos així.

Com a resultat, encara que els antireligiosos tinguessin constància que hi havia un retaule, es pensarien que ja havia estat destruït o alguns no dirien res perquè considerarien el retaule una obra molt important que cal conservar.

Per últim, la segona versió s’explica principalment a la “Nadala 1995”, a l’annex 2.2..

En aquest document s’explica que grups de la C.N.T. - F.A.I. de Cardona eren els que acudien principalment al Miracle amb un objectiu: l’or del retaule. Entre Ramon Brichs i Jaume Clotet, metge i regidor de Solsona sota les sigles C.N.T. - F.A.I., van evitar que fessin malbé el retaule. El motiu va ser perquè els anarquistes de Cardona, tot i no conèixer a Clotet, el fet que fossin del mateix bàndol els inspirava confiança i no van arribar a cremar-lo o a danyar-lo mai.

Els del comitè de Cardona buscaven maneres d’obtenir l’or: “*Obsessionats en recuperar l’or de la pintura i vinga a donar voltes al tema per trobar un procediment*”⁶².

---

⁵⁴ Annex 2.2

⁵⁵ Annex 1.4.

⁵⁶ Annex 1.5.

⁵⁷ Annex 1.11.

⁵⁸ Annex 1.6.

⁵⁹ Annex 1.4.

⁶⁰ Annex 1.9.

⁶¹ Annex 2.5.

⁶² Annex 2.2.

Es pensaven que el retaule no era fet de fusta, sinó que era una estructura massissa d'or. Fins i tot, el president del comitè de Cardona va tallar una mostra de l'or del retaule amb un ganivet “*amb la intenció de fer proves químiques*”⁶³ per determinar la seva composició i el seu valor, com explica en Joan: “*A una porta del retaule hi ha una pelada*”⁶⁴.

El Dr. Selga defensa que, després d'aquest succés amb el Comitè de Cardona, al final de la guerra, s'hi va fer una paret i la gent no va dir res per desconeixement o per la voluntat de voler conservar el retaule. No obstant això, aquesta mateixa versió també podria ser viable sense la construcció de la paret, ja que continuaria interessant conservar el retaule pel benefici que comportaria.

A més, es troba documentació que nega l'existència de la paret, com és el cas de la carta cap al pare Pere Damià, mostrada a l'annex 2.5., on s'exposa que el pare Policarp pensava que la paret va ser un rumor de Manresa o Súrria, el pare Alexandre i el pare Cerbià Baraut també negaven l'existència d'una paret i el germà Adeodat Cardellà, qui va estar al Miracle el 1938, no recorda una paret.

A més, Lluís Rubiralta, conegut per defensar el patrimoni artístic de Manresa i de la Catalunya Central durant la guerra, exposa a les seves memòries que va veure el retaule barroc el 1938, és a dir, no hi havia paret. (Les memòries es troben a l'annex 2.7.).

No obstant això, aquesta documentació no es pot contrastar amb cap dels documents que afirmen l'existència de la paret pel fet que Rubiralta i Adeodat Cardellà neguen l'existència d'un envà el 1938 i els documents que afirmen la seva existència la situen o entre el 1936 i 1937 o entre el 1939 i el 1940.

Una vegada acabada la guerra però, van afusellar Ramon Brichs, qui va ser fonamental per dissuadir els intents de destrossar el retaule: “*era l'home que havia fet això de salvar el retaule del Miracle*”⁶⁵. Aquest fet molts el cataloguen d’“*injust*”⁶⁶: “*... deia: “És que si em deixeu parlar, no em matareu”. I el van matar*”⁶⁷. El consideraven “*un bon home i l'execució totalment injusta*”⁶⁸. A l'annex 2.6. s'exposa un document del maig del 1939 on es mostra com Brichs va ser condemnat a mort.

En conclusió, les raons per les quals el retaule romandria conservat sense una paret poden ser diverses. Primerament, perquè no sabien que hi era, ja que creien que ja havia estat destruït a causa de les cendres i de l'estat deplorable de l'església que feia dubtar de la conservació del retaule. L'altra opció

---

⁶³ Annex 2.2.

⁶⁴ Annex 2.11.

⁶⁵ Annex 1.5.

⁶⁶ Annex 2.2.

⁶⁷ Annex 1.5.

⁶⁸ Annex 2.3.

seria perquè podria aportar beneficis econòmics amb l'or. I, finalment, l'última opció seria perquè era una peça de gran valor artístic i cultural que alguns consideraven que calia conservar.

A més, molta gent defensa la inviabilitat tècnica de la construcció de la paret. Com és el cas de la Miracle Palà: *“Aparedada no ho era”*⁶⁹ i de professionals com Pere Cuadrench, Carles Freixes o Kreit Restauro: *“Tècnicament, no és possible allà fer una paret i que s'aguantés per l'alçada que fa”*⁷⁰, *“No hagués estat gens fàcil i el nivell de recursos per a efectuar-ho hagués estat força elevat tenint en compte la provisionalitat de l'operació”*⁷¹. L'alçada i la quantitat de recursos tant materials com humans fan que sigui una opció poc viable per dur a terme.

Tot i això, hi ha persones que afirmen que es va fer la paret a mitges i, per tant, la quantitat de recursos necessaris no seria tan elevada, com en Joan, que explica que, segons el que li van dir, la paret era un envà de maó bastant baix a la part inferior i un envà de *“canyís i guix”* a la part superior⁷².

Realment, no es pot arribar a saber quina de les versions és la correcta però sí que se'n pot dubtar de l'existència d'una paret fins a dalt de tot. Tot i això, tothom concorda en el fet que és un misteri: *“la versió real, ves a saber quina és”*⁷³, *“Això sí que no ho sé”*⁷⁴.

D'altra banda, el retaule del Santíssim o retaule de Pere Nunyes és un retaule renaixentista del segle XVI. Es troba a la capella de l'esquerra del presbiteri. Va ser construït l'any 1530 i tenia com a finalitat ser l'altar major de la segona església que es va construir.

Durant la Guerra Civil, es va poder conservar gràcies a Ramon Brichs i a Antoni Corominas i la seva esposa, ja que un tècnic de la Generalitat i quatre fusters van desplaçar-se al Miracle per endur-se l'altar i ells van ser capaços d'evitar-ho perquè van prometre'ls una càrrega de blat i els van entretenir i convèncer que aquella peça no tenia cap valor⁷⁵.

En aquell moment, el blat era un aliment molt preuat, ja que era indispensable per fer l'aliment més essencial; el pa. Com explica en Jaumet Tomasa, nascut a prop del Miracle, a Cal Tomasa, i escriptor de les memòries de la seva vida, en les quals explica algun fet de la guerra: *“Solament menjaven pa les cases de pagès que s'havien collit el blat i tenien a casa el seu forn. I encara havien d'adoptar mil precaucions perquè, en coure'l no es sentís des de fora la temptadora olor del pa calent...”*.

---

⁶⁹ Annex 1.6.

⁷⁰ Annex 1.6.

⁷¹ Extret d'un correu electrònic enviat a la meua persona el dia 21 de setembre de 2023

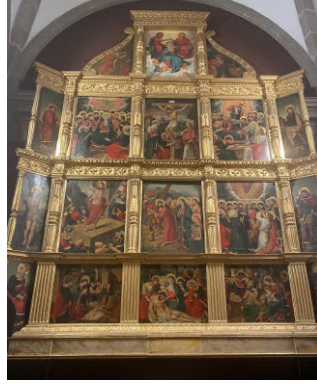
⁷² Annex 1.11.

⁷³ Annex 1.4.

⁷⁴ Annex 1.7.

⁷⁵ Annex 2.1.

Imatge 8: Retaule de la Capella del Santíssim

FONT. Elaboració pròpia

Encara que podem gaudir d'algunes figures conservades com són l'altar major, l'altar del Santíssim o la imatge del s. XV, malauradament hi ha altres figures que van ser destruïdes o desaparegudes per la guerra, majoritàriament durant el període inicial de la guerra.

Entre elles s'hi troba la part superior de la calaixera de la Sagristia, situada a la capella dreta del presbiteri i construïda l'any 1788. Tal com es veu a la imatge 9, abans de la guerra, la calaixera, una mena de retaule amb altar, estava sencera i amb una imatge, la qual segurament és la de Morató, destruïda durant la guerra. En canvi, després de la guerra, com es veu a la imatge 10, no es troba ni la part superior de la calaixera ni la imatge. Molt possiblement els elements van ser cremats i ho podrien haver estat durant la crema de bancs i laterals de l'església per salvar el retaule.

Imatges 9 i 10: Altar de la Sagristia abans i després de la Guerra Civil

FONT. Arxiu fotogràfic del Santuari del Miracle / FONT. Elaboració pròpia

A més, per tal de continuar protegint l'altar del Santíssim, situat a la capella esquerra del presbiteri, i per tal que no es pogués accedir al monestir des de la Sagristia, situada a la capella dreta del presbiteri i connectada amb el monestir benedictí, es van fer dues parets a cada porta d'entrada. D'aquest fet en té constància en Joan pel fet que després de la guerra encara no les havien tret: *“eren tapades i tapiades que des de dins l'església no es notava que hi hagués res”*⁷⁶.

⁷⁶ Annex 1.11.

Un altre element afectat per la guerra va ser la Creu de l'Aparició original, d'estil gòtic i del segle XV-XVI, que es va construir on va aparèixer la Verge Nena. La creu original es va destruir i només en queda la base, com s'aprecia a la imatge 12. La resta va ser construïda després de la guerra.

Imatges 11 i 12: Creu de l'Aparició abans i després de la guerra.

FONT. <https://cloud10.todocoleccion.online/postales-cataluna/tc/2018/07/19/23/128585703.webp>

FONT. Elaboració pròpia

També, la Capella de la Desaparició va ser incendiada i destruïda parcialment però l'any 1949 es va reparar. Altrament, la creu que se situa davant d'aquesta mateixa capella també va destruir-se durant el conflicte i avui dia únicament es conserva la seva base prismàtica i la columna, tal com es pot observar en les imatges 13 i 14.

Imatges 13 i 14: Capella de la Desaparició, creu i clos abans i després de la Guerra Civil

FONT. <https://spivakmichael.wordpress.com/2021/07/23/lhome-encantat-del-miracle/>

FONT. https://ca.wikipedia.org/wiki/Fitxer:Santuari_del_Miracle_-_Capella_de_la_Desaparici%C3%B3_03.JPG

A més a més, durant la guerra es fonien les campanes, ja que el metall que contenen era valuós per a la producció d'armes i municions, tal com explica en Felip: “*Aleshores feien caure totes les campanes de les parròquies i se les emportaven per fer-ne canons o per fer-ne munició*”⁷⁷.

Les de l'església del Miracle no van quedar exemptes, també les van treure: “*Mancaven les campanes: només la solitària i envejada de St. Jaume repicava amb fervor insistent i garlador al veure's sola*”⁷⁸, “... no hi havia campanes...”⁷⁹.

⁷⁷ Annex 1.4.

⁷⁸ Annex 2.1.

⁷⁹ Annex 1.6.

A part de les campanes del Miracle, les de Riner, Freixinet, Santa Susanna i gairebé totes van desaparèixer. Les del Miracle, juntament amb les anteriorment mencionades, les van treure i les van portar a prop d'on es troba l'església de Santa Susanna. Allà, uns altres camions les venien a buscar per emportar-se-les. L'avi d'en Felip, l'entrevistat a l'annex 1.4., vivia a la vora i li van demanar que guardés les de Riner mentre venia un altre camió a buscar-les. Mentrestant, ell se'n va encarregar de tirar-les a la bassa amb un carretó per salvaguardar-les. Aleshores, com que res estava controlat amb molta precisió, ell va poder dir que ja se les havien emportat. Dos o tres anys després de la guerra les van treure de la bassa. Llavors el seu avi, amb dificultats, va arribar a un acord amb autoritats eclesiàstiques que una part de les campanes seria per Santa Susanna, ja que era on ell vivia, i la resta per Riner, el lloc original de les campanes, i així va ser.

Curiosament, el seu net, en Felip, netejant la bassa es va trobar un tros d'una campana que es devia trencar en tirar-les a la bassa.

Imatge 15: Tros d'una campana de Riner

FONT. Elaboració pròpia

Tornant de nou al text de *Tot acompanyant la Sta. Imatge de Sta. Maria del Miracle durant la Revolució fins al seu retorn*, on podem extreure la major part de la informació referent a la imatge de la Mare de Déu del Miracle durant el període de la Guerra Civil, després d'aquests fets on molt patrimoni pertanyent al Miracle es va perdre, segurament durant el 29 de juliol de 1936 i uns dies després, la imatge es va canviar de localització i la van treure del bosc del Vendrell.

La raó, principalment, va ser perquè una dona va veure on la van amagar i va indicar la ubicació a persones que treballaven per a en Viadiu i amb un camió se la van emportar. Va revelar la informació per evitar que la figura es deteriorés, ja que estava a la natura sense cap protecció.

Amb el pas del temps, es va conèixer que en Viadiu va donar l'ordre de salvar la imatge, i per això les persones que treballaven per ell se la van emportar. La seva filla, M. Rosa Viadiu, explica l'estima que li tenia a la Imatge tot i no ser creient, fet que, molt possiblement, va fer que la salvés: “...*també va fer alguna cosa per salvar el Miracle perquè era també un enamorat de la Mare de Déu del Miracle. O sigui, li agradava molt l'escultura en si...*”⁸⁰.

Així doncs, en Viadiu va prendre la decisió de recollir-la i guardar-la en un amagatall de la Catedral de Solsona, juntament amb la Mare de Déu del Claustre, Castellvell, Lladurs i Lord.

⁸⁰ Annex 1.7.

Aquestes figures es van mantenir resguardades a l'edifici religiós fins vuit dies abans de l'entrada de les tropes nacionals a la ciutat, és a dir, el 16 de gener de 1939.

Aleshores, Viadiu va emprendre una fugida cap a l'exili i les obres que es resguardaven van ser embalatjades i transportades en camió fins al mas Can Descals, Darnius, vila de l'Alt Empordà, on es trobava el dipòsit d'obres procedents de Solsona, tot i que també hi havia algunes obres a Vic.

És important comentar que la imatge de la Mare de Déu del Miracle no va patir cap dany durant el transport, com ho prova l'actual conservació.

En canvi, el venerable Santcríst gòtic de la sagristia del segle XV, l'altra obra que formava part del Santuari i acompanyava la imatge tot fent el mateix recorregut, es va esmicolar a causa de l'insuficient embalatge que tenia. No s'ha pogut trobar cap peça, tal com continua explicant el pare Oliva.

Imatges 16, 17, 18 i 19: Estampes del Santcríst prodigiós gòtic

FONS. Arxiu fotogràfic del Santuari del Miracle

Un tret curiós sobre aquesta obra, que tothom creu que havia estat destrossada a causa d'un impacte directe de la guerra, és que havia format part de la primera església. En fer la segona, va passar a formar part de la capella lateral de Sant Crist i, posteriorment, la van traslladar a l'actual, a la Sagristia, com es veu a la imatge 20, on va romandre fins a l'esclat de la guerra.

Imatge 20: Santcríst a la Sagristia

FONS. Arxiu fotogràfic del Santuari del Miracle

El dimarts 7 de febrer de 1939, mentre Francesc Viadiu marxava a l'exili, es va trobar amb el Dr. Mn. Antoni Llorens a la Guingueta d'Ix, Alta Cerdanya.⁸¹ Tot i que ambdós tenien diferències notables en

⁸¹FREIXES CODINA, Carles; GARGANTÉ LLANES, Maria. (2018-2019). "La Diàspora del patrimoni medieval a la Catalunya central durant la Guerra Civil. Alguns exemples". *Lambard. Estudis d'art medieval*. Vol. XXVIII. Pàg. 265-278.

les seves creences i ideologies, ja que Viadiu estava vinculat a ERC i Llorens estava relacionat amb afers religiosos, van mantenir una conversa amb un interès comú: protegir el patrimoni artístic de la comarca. D'aquesta manera, entre ells, es van informar sobre la localització de les obres i les van poder recuperar de forma efectiva i ràpida quan va acabar la guerra.

Una vegada la guerra va finalitzar i la situació es va calmar, el pare Pere Damià Oliva va visitar la Junta de Recuperació de Barcelona. En aquesta trobada van assegurar-li que avisarien quan arribés la caixa amb la imatge de la Mare de Déu del Miracle.

Mentrestant, al Miracle s'hi va fer una festa que es va anunciar com a celebració amb motiu de l'acabament de la guerra i per fer que els emboscats es poguessin retrobar amb les seves famílies.

Un dels primers a sortir va ser el pare Lladós, qui “*va anar a rebre els comandaments franquistes al Miracle*”⁸². Realment van “*enganyar-los*”⁸³ i la Guàrdia Civil va agafar els emboscats i amb un camió els van portar a camps de concentració perquè eren considerats traïdors.

Imatge 21: Pare Lladós amb un general i un coronel franquista

FONT. Joan Boix i Nil Boix (annex 1.11)

Més endavant, la Junta de Recuperació de Barcelona va avisar que la imatge havia arribat a Barcelona al Dr. Mn. Antoni Llorens, nomenat encarregat del Museu Diocesà el mateix any 1939. Ell va dirigir-s'hi per recollir els objectes pertanyents al Bisbat, incloent-hi la imatge, la qual es va deixar en un racó del museu: “*El museu de Solsona va ser molt actiu en la salvaguarda del patrimoni*”⁸⁴.

El pare Oliva va anar al museu el gener del 1940 i quan va veure l'estat en què es guardava la imatge, ja que hi havia moltes altres obres, va prendre la decisió que a l'abril, amb l'excusa de refer el Nen Jesús, la duria a Barcelona i a partir d'allà es faria un recorregut per celebrar el seu retorn per diverses poblacions que culminaria al Miracle.

⁸² BOIX, Nil. (2019) “Riner, gener de 1939”, *Escatxiruta*, núm. 17, 37.

⁸³ Annex 1.11.

⁸⁴ TORNER PLANELL, Jordi. (2011). “Un projecte museològic en temps de guerra (1937). El Museu de la vegueria de Manresa”. *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, núm. 9: 67

En primer lloc, la imatge va ser col·locada a l'església de les Monges Elisabets de Sarrià. El dia 3 de maig de 1940 al vespre es va seguir el programa per venerar la Mare de Déu del Miracle. Consistia a resar el Rosari i fer el sermó, el besamans i el cant dels Goigs. Al matí de l'endemà es feia missa. Prèviament, s'anunciava la festa als diaris i a la ràdio.

Continuant amb el trajecte, el Sr. Pere Jorba, empresari i propietari de la Colònia Jorba i els grans magatzems Can Jorba, que disposava d'un cotxe, es va oferir a acompanyar la imatge fins a Manresa el mateix dia. A Manresa, la imatge es va deixar sota l'atenció de les Germanes Josefines de la Casa Caritat. El programa de la festa, celebrada el 4 de maig, va ser similar als anteriors.

Més tard, el dia 6 de maig, el Sr. Pepis, marbrista, va acompanyar amb el seu cotxe la imatge fins a Súria, on el programa va ser el mateix i es va registrar una concurrència molt gran, com usualment.

Dos dies després, el 8 de maig de 1940, la Santa Imatge va ser conduïda a Cardona amb el cotxe del Sr. Cajola. Tot i que estava previst que el trajecte passés per Palà, aquesta parada es va ometre, ja que les festes en honor al retorn de la Mare de Déu del Patrocini estaven programades pel dia 19 i si s'hagués aturat a Palà s'haguessin interromput les festes cardonines. La programació va ser idèntica a la de les poblacions anteriors.

La imatge va romandre a Cardona 15 dies pel fet que el pare Pere Damià havia de ser al Miracle aquell mateix diumenge. Durant la seva estada a Cardona, inicialment, va estar ubicada a l'església de l'Hospital i posteriorment, a l'església de les Germanes Carmelites de la Caritat.

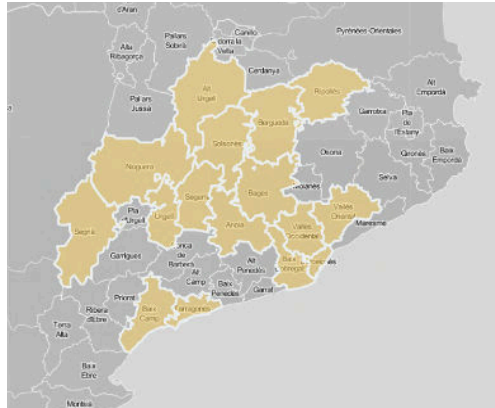
El dia 23 de maig de 1940, el Sr. Cajola va transportar la imatge fins a la Colònia Valls, on durant 4 dies va tenir visites contínues. El dia 27 de maig, es va fer la celebració als voltants i el 29 de maig, el Sr. Isidre Galtanegra va portar-la amb cotxe fins a Solsona.

A Solsona van col·locar la Verge Nena a una capella lateral, sobre una petita taula i sense estovalles, flors o ciris. En veure aquesta situació, el pare Oliva va conversar amb diversos eclesiàstics destacats i, finalment, es va publicar un full parroquial que contenia el programa de la celebració que es faria el dia 1 de juny de 1940, la qual era idèntica a les anteriors.

El dia 2 de juny al matí, després de la missa de Comunió a les 7 del matí, es va iniciar la processó cap al Miracle. Era notablement llarga i plena de gent i va incloure música interpretada per la banda, cants i resos. A mesura que avançava, s'hi anava sumant més gent. Al cap de tres hores i mitja van arribar al Santuari del Miracle. La plaça, l'església i tot el recinte estava engalanat. Durant el matí, autobusos i

cotxes procedents de diverses parts de Catalunya van dirigir-se al Miracle per participar en la celebració.

Imatge 22: Comarques de procedència dels devots a la festa de tornada de la Santa Imatge

FONT. Elaboració pròpia, www.instamaps.cat

Un total de 8000 persones van assistir a la cerimònia. Entre elles, el cronista destaca la presència d'un nen petit, que alguns rojos radicals van deixar orfe, alegre perquè amb la tornada de la imatge l'horror de la guerra semblava arribar al seu final.

La tornada de la Mare de Déu va ser un raig d'esplendor, ja que, simbòlicament, la celebració indicava que la pau i la protecció divina tornaven després d'una època de foscor. En Joan també té present el record de la gran celebració: *“Hi havia una processó molt llarga i moltes banderes de tots els llocs d'on venien la gent i portaven a la Mare de Déu al coll”*⁸⁵.

Les fotos de la celebració es troben a l'annex 3.1., és interessant consultar-les.

Per celebrar la festa amb la màxima resplendor, els joves es van vestir per a l'ocasió —veure les fotografies de l'annex 3.2.—. Es podien veure senyores del temps de l'aparició, 85 pageses de tots els temps, un bisbetó i 15 capellans, almogàvers... tal com detalla la Montserrat: *“Van dur la Mare de Déu i es van vestir les noies grans del temps d'abans. Anaven amb sac i faldilles. Anaven vestides d'aquella manera i van portar la Mare de Déu del Miracle”*.⁸⁶

La imatge va ser col·locada a l'interior de l'església i es va celebrar una missa presidida pel Sr. Bisbe. Després de la missa i del sermó, es va fer una altra missa i sermó a fora per a aquelles persones que no hi cabien a l'interior i es trobaven a la plaça.

En acabat, la gent es va dirigir cap a la Santa Imatge a adorar-la. I així va ser com la festa més gran del Miracle va concloure, el 2 de juny de 1940. Encara avui hi ha gent que recorda l'espectacular festa,

⁸⁵ Annex 1.11.

⁸⁶ Annex 1.5.

com és la Montserrat: “...van portar la Mare de Déu del Miracle. Ui sí que en van fer de festa! I vull dir, festa de veritat eh?”⁸⁷.

Segons el text *Tot acompanyant la Sta. Imatge de Sta. Maria del Miracle durant la Revolució fins al seu retorn*, entre els organitzadors de la festa s’hi troben Mn. Lluís Subirà, rector de Santa Susanna; Mn. Lluís Barrera, de Clariana; Mn. Josep Codina, de Freixinet i Luisa Morales, mestra de Freixinet. A l’entrevista a Lluïsa Moncunill, a l’annex 1.10, em va mostrar que, en agraïment per l’espectacular organització, es va entregar un quadre commemoratiu a la seva àvia, Luisa Morales. A la imatge 23 es pot observar el quadre que li van atorgar amb un dibuix de l’escena de l’aparició i un text que diu: “Ntra. Sra. del Miracle a Dña. Luisa Morales Barrera: En testimoni de devoto reconocimiento por la cooperación de su trabajo intenso, gusto exquisito y delicado sentimiento en la apoteósica fiesta del retorno de la Sta. Imagen de la Virgen del Miracle. Los Padres Custodios. 2-Junio-1940.”

Imatge 23: Quadre atorgat a Luisa Morales

FONT. Elaboració pròpia

Seguint el recorregut de la imatge, he realitzat un mapa interactiu on es mostra de manera visual com va ser salvada. Es pot accedir a partir del següent [enllaç](#) en cas de format digital o a partir del codi QR o copiant l’enllaç <https://n9.cl/maparecorregut> al cercador (opció més recomanada) en cas de format físic.

5.2. Funcions que va adquirir el Santuari durant la guerra

Uns mesos després del saqueig del Santuari produït el juliol del 36, a l’octubre, es va fer el Sanatori Antituberculós al Miracle. En aquest cas, la informació extreta es troba principalment a la *Nadala 1995*, completa a l’annex 2.2..

Per entendre per què el Santuari del Miracle va ser un Sanatori Antituberculós, ens hem de centrar poques setmanes després de l’esclat de la guerra a Manresa.

A l’hospital de Manresa hi va haver un increment de malalties infecto-contagioses i, en especial, de la

⁸⁷ Annex 1.5.

tuberculosi. Un nombrós grup de malalts reunits en comitè van exigir a l'Ajuntament de Manresa el seu trasllat a un sanatori, proposant el Santuari del Miracle. Després de les oportunes gestions, el 29 d'octubre de 1936 es va inaugurar el Sanatori Antituberculós del Miracle. Els doctors Simeó Selga, Ramon Llatjós i Benet Perarnau eren els responsables del seu funcionament.

En el seu inici hi havia 11 malalts i durant la seva existència hi va haver altes i baixes, tot i que el nombre d'ingressats no va superar mai els 20. El tractament que empraven era el tradicional per a l'època: repòs, alimentació, calç injectable i oral, tònic i estimulants de la gana.

Igualment, la cuina era qualificada de “*sensacional*”⁸⁸ i s'utilitzaven recursos del rebost i del corral del Santuari, localitzat a l'església, per abastir els malalts.

Durant la primavera del 1937 es va clausurar a causa de la progressiva manca de serveis, dificultat de les famílies per visitar els seus malalts i la falta de nous ingressos.

Imatge 24: Grup de malalts al balcó del Santuari (1936)

FONT: *Nadala 1995 (annex 2.2.)*

En el següent fragment, escrit per Simeó Selga el 8 de març de 1937, es descriu l'estat pèssim i d'insalubritat que es trobava el Sanatori, cosa que feia que el dia a dia dels professionals que hi treballaven fos laboriós i cansat físicament i, sobretot, psicològicament:

*“Quina ironia més sarcàstica el món. Ni es curen ni es fan miracles, més ben dit de Miracles sí que se'n fan; el nostre, el que el personal no tingui ja una granúlia generalitzada. Cloaques embussades, plenes d'excrements. Convé donar-los una sortida, un lloc d'evacuació. Molt convé però ho solucionarem d'una manera revolucionària, obrint les clavegueres i deixant que tot sobreixi i s'escampi per tot el voltant. I jo em queixo del vent i tanta sort que n'hi ha.”*⁸⁹

L'estat de les instal·lacions també era dolent i obsolet, ja que no hi havia ni electricitat ni aigua corrent⁹⁰. Aquest fet incrementava l'angoixa i malestar que descriu Selga en el text anterior.

En cas de defunció d'un malalt, no es feia cap cerimònia especial, només es traslladava el cos en un angle de l'església inacabada que es mostra a la imatge 25. No es feia cap forat, només es col·locaven terra i pedres a sobre el cos que se subjectaven gràcies a estar recolzades a la paret.

⁸⁸ Annex 2.2.

⁸⁹ Extret de l'annex 2.2.

⁹⁰ OBIOLS, Joan: *Solsona Roja 1936-1939*, J. Obiols, Solsona 2008, pàg. 156

Imatge 25: Cantonada on col·locaven els difunts

FONT. Elaboració pròpia

Més endavant, després de la guerra, els difunts van ser traslladats a l'antic cementiri, el qual es trobava a un camp darrere les cel·les de Sant Benet.

El Dr. Selga va dedicar unes paraules per aquest espai: *“Existia un cementiri mal girbat en un petit planell de terra, sense creus ni esteles... D'aquest cementiri se'n perdrà el rastre, però del gran camp de conreu en continuaran dient el camp del cementiri. I el dia del judici final ressuscitaran entre plantes i flors amb perfum d'espiga de blat”*⁹¹.

Imatge 26: Camp utilitzat com a cementiri

FONT. Elaboració pròpia

Durant el 1938, un any després del tancament del Sanatori, a Catalunya van arribar-hi grans onades de refugiats. La Generalitat els definia oficialment com *«aquelles persones que, sense ésser combatents o varons majors de 20 anys i menors de 45, hagin hagut de canviar de residència per causa de la present guerra, no siguin hostils al règim, estiguin mancats de mitjans de subsistència i no estiguin acollits per altra persona de llur família o amistat»*⁹². A mesura que els nacionals guanyaven territori, molta gent d'aquests territoris es refugiava i venia a la comarca.

Moltes vegades, es feien controls a les cases i els refugiats que no podien anar a la guerra havien de fer veure que era casa seva, com és el cas d'un refugiat de Barcelona que *“no es coneixia la casa i hi havia habitacions que els hi va ensenyar dues vegades”*⁹³.

⁹¹ Annex 2.2.

⁹²CLOSA SALINAS, Francesc: Pujalt i la base d'instrucció del XVIII cos d'exèrcit (1936-1939). Canvis, ruptures i continuïtats, Edicions de la Universitat de Lleida, 201 Pàg. 57

⁹³ Annex 1.1.

L'antic camp usat com a cementiri també va servir per als ferits de guerra i els refugiats ja més avançada la guerra. Aquesta situació es deu al fet que l'espai també es va utilitzar com a hospital de campanya on s'atenien els soldats de guerra ferits. De fet, 4 de les 8 morts registrades al Santuari van ser soldats, tal com es mostra a la placa de l'annex 2.8.. Addicionalment, les 4 morts registrades restants van ser de refugiats de guerra, tal com la placa indica, ja que també es va utilitzar com a centre de refugiats. Tot i això, al cementiri hi ha els difunts del Sanatori i més difunts no registrats.

A l'estiu del 1938 el nombre de refugiats a Riner ja era del 48% de la població⁹⁴, la majoria concentrats al Miracle, al centre de refugiats, tal com es mostra en una carta de l'Ajuntament de Vilaboi (o Sant Boi de Llobregat⁹⁵) al Comissari d'Assistència al Refugiat, datada del 24 de gener de 1938, on es demana l'acollida de 7 persones d'una mateixa família al Miracle perquè Riner era una població on era comú que s'hi enviessin molts refugiats. Aquest fet també es mostra en un pagament que la Generalitat fa a l'Ajuntament de Riner per les despeses que comportava tenir un centre de refugiats. Ambdós documents es troben a l'annex 2.9..

Els refugiats estaven dins l'església i, en alguna ocasió, a les capelles laterals havien fet diversos "*focs a terra*"⁹⁶ per escalfar-se.

Molts infants es van refugiar al Miracle. Malgrat que són els que més van patir les epidèmies com el tifus, verola, broncopneumònia... fet que provocava una alta mortalitat infantil. La majoria dels refugiats difunts eren nens, tal com s'aprecia a la imatge de l'annex 2.8., on 3 dels 4 refugiats difunts al centre de refugiats del Miracle que estan registrats van ser infants.

Encara que molts romanguessin al Santuari, la Miracle explica que a l'Avellanosa, com en altres cases, també n'hi havia: "*A l'Avellanosa hi tenien refugiats, que havien marxat del seu país per la guerra*"⁹⁷. Una anècdota curiosa va ser referent a una sopera. Els treballadors d'una fàbrica de municions buscaven objectes de materials útils per fer-ne bales. En el saqueig d'una casa de gent benestant es van emportar una sopera, aparentment de coure, amb les inicials de la família gravades. Els refugiats també saquejaven i s'emportaven tot el que podien. Precisament, en un saqueig van entrar a la fàbrica i, entre altres coses, es van emportar la sopera. Seguint el seu camí van fer parada a casa de la Miracle i, amb la gran càrrega d'objectes que portaven, es van oblidar la sopera. La Miracle i la seva família han conservat la memorable sopera fins avui dia.

---

⁹⁴ MIRALLES HENARES, Ester; GUIXÉ COROMINES, Jordi. (2009) "Víctimes de la guerra civil i el franquisme al Solsonès de fora de la comarca (1936-1954)" *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, núm. 7: 38

⁹⁵ El 1937 es va canviar el nom de Sant Boi de Llobregat per Vilaboi per 2 motius: Per evitar les paraules relacionades amb la religió ("Sant") i per abreujar el nom per qüestions pràctiques a l'hora de redactar documents o toponímia.

⁹⁶ Annex 1.11.

⁹⁷ Annex 1.6.

Imatge 27: Sopera dels refugiats de l'Avellanosa

FONT. Elaboració pròpia

Cal destacar també l'estada de membres de la CNT a la Casa Gran durant un extens període de temps de la guerra. Aquests membres estaven relacionats amb els guàrdies d'assalt que la Montserrat explica: *“El que tinc molt present és aquests guàrdies d'assalt que corrien sempre per allà. Cap al Miracle i cap a aquelles cases d'allà”*⁹⁸. Principalment, controlaven molt les cases d'allà: *“estaven espiant i fent un registre”*⁹⁹.

S'allotjaven en una habitació, la qual era l'habitació “C” i, aprofitant la primera lletra, hi van escriure les lletres “N” i “T” per marcar aquella habitació com a seva.

Imatge 28: Habitació de la CNT a la Casa Gran

FONT. Elaboració pròpia

6. LES CASES PROPERES AL MIRACLE

Mentre el Santuari va patir diverses pèrdues materials i era utilitzat amb moltes finalitats diferents, les cases del voltant també van experimentar situacions similars.

Totes les experiències són petites representacions del context històric general. En especial, la situació i experiències de les cases del voltant ajuden a entendre que el Miracle no és un cas on la situació fos única, sinó que era un lloc on les intencions i el context bèl·lic es van veure més representats, ja que és un espai important amb un important patrimoni que es va haver de preservar.

Cal valorar la disposició de les cases veïnes per acollir a tots els monjos benedictins i remarcar la seva valentia donat que sovint van patir situacions incòmodes pels regulars registres per part dels milicians o guàrdies d'assalt amb el risc que suposava. Afortunadament, els religiosos es van salvar tots.

Per aquests motius, és important conèixer la història i l'experiència de les cases properes al Miracle.

⁹⁸ Annex 1.5.

⁹⁹ Annex 1.11.

6.1. La mitificació i els fets de Villorbina

Una de les cases que va patir un impacte molt destacat durant la guerra va ser Villorbina. Situada a Freixinet, Riner, a uns 10 km del Miracle, es va construir al segle XVIII.

Els fets que més es parlen sobre aquesta casa són els que van ocórrer el dia 18 de desembre de 1936 anomenats *Fets de Villorbina*.

Tot es va iniciar perquè a la casa i boscos del voltant hi havia una gran quantitat d'emboscats d'ideologia conservadora, es compta que n'hi havia un gran nombre, alguns diuen que centenars i tot: “*llavors hi havia emboscats*”¹⁰⁰, “*Villorbina era un cau de feixistes, emboscats i gent contrària a la política regnant*”¹⁰¹, “*Tenían escondidas infinidad de personas de cariz derechista*”¹⁰².

Tots aquests emboscats eren propietaris o fills de propietaris de diversos llocs del Solsonès, Bages, Berguedà... que planejaven un complot militar feixista. Aquest aixecament militar va ser impulsat per la mestressa de la casa, qui era coneguda pel seu caràcter: “*La mare es veu que tenia molt caràcter*”¹⁰³, i va organitzar major part de la trobada.

Aleshores, un dels emboscats que li deien Paradís, de Cal Paradís de Salo, va fer-se passar per policia amb un uniforme que tenia i va apoderar-se de les armes d'altra gent de Solsona per repartir-les entre els emboscats. Una vegada ho va fer, les van amagar a l'obaga de Villorbina.

Més endavant, Francesc Viadiu, va sospitar que hi havia una concentració de gent a Villorbina i, juntament amb Brichs i altres policies de confiança del Comitè de Solsona, es va desplaçar al lloc dels fets per fer-hi un registre.

Justament aquell dia, els emboscats es trobaven als voltants de la casa Villorbina i van presenciar com Viadiu entrava a la casa. Seguidament, els emboscats van apuntar amb les armes a la casa i, quan en Viadiu i els seus acompanyants van sortir, van començar a disparar i es va produir un “*tiroteig entre els rojos i nacionals*”¹⁰⁴. Aleshores, es van veure obligats a tornar a amagar-se dins la casa.

Com a resultat del llarg tiroteig, van ferir el cap a Francesc Viadiu, qui va ser curat pel Dr. Baixas, qui va declarar que “*un familiar seu [de Viadiu] estava vivint allà*”¹⁰⁵ i, per aquest motiu, no hi va anar a

---

¹⁰⁰ Annex 1.8.

¹⁰¹ Annex 2.7.

¹⁰² AHC, VII.10, informe sobre els fets de Villorbina (29 d'octubre de 1940)

¹⁰³ Annex 1.4.

¹⁰⁴ Annex 1.6.

¹⁰⁵ PASSADA CASSERRES, Joan-Marc. (2020) “El consell de guerra a Francesc Viadiu. Hipòtesis per a una sentència judicial.”. *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, núm. 18: 70.

provocar mal. També van ferir a Ramon Brichs pel braç: “*va ferir un pel braç*”¹⁰⁶ i el Dr. Llatjós i Selga van atendre’l al Sanatori. Posteriorment, va ser traslladat i operat a Manresa, tal com s’explica al document de l’annex 2.3.. A conseqüència de la ferida va perdre la mà.

Mentre es realitzava el tiroteig, un dels companys que estava a fora, Pere Mosella o “el Llera”, quan va veure que disparaven va escapar-se a Cardona i va avisar al comitè que necessitaven reforços. Hi van enviar als miners de Cardona, un total de 29¹⁰⁷.

La raó per la qual eren miners és perquè la mina va ser incautada pel Comitè de Cardona i els treballadors havien de complir les ordres del Comitè, el qual els hi assignava diverses feines que eren remunerades, entre elles anar a Villorbina armats per calmar la situació.

Sobre la seva intervenció, es registren dues factures de “Explotaciones Potásicas Colectivizadas”, és a dir la mina de Cardona. En primer lloc, s’indica que Jesús Torres va comprar la gasolina pels vehicles amb els quals es van transportar fins a Villorbina¹⁰⁸. A més, hi ha la factura on s’indica que la mina va pagar-li a Jesús Torres 7,60 pessetes per haver pagat amb els seus propis diners anteriorment¹⁰⁹.

També s’indica una factura de la Pastisseria Miquel Caubet de Solsona, on Antonio González va pagar 8 unitats de pa pels miners que van anar a Villorbina¹¹⁰. A la factura de l’annex 2.11.1. també s’indica aquesta persona i la quantitat de pa. A més, hi ha constància que la mina va tornar les 15 pessetes que valia el pa a Antonio González¹¹¹. Tota la documentació es troba a l’annex 2.11., com ja s’esmenta.

Els milicians de Cardona van desplaçar-se fins a Villorbina. No obstant això, quan van arribar, els emboscats es van escapar i es van amagar a altres llocs.

Com que ja s’havia desplaçat una multitud de milicians, van decidir castigar als de Villorbina per organitzar el complot, ja que havien perdut de vista a la resta d’emboscats.

Van saquejar tota la casa i es van emportar tots els mobles, un dels camions que tenien i van cremar la casa, incloent-hi la capella adossada a Villorbina, la capella de Sant Tiburci, i el seu respectiu retaule, tal com detalla Neus Prat: “*el van fer malbé*”¹¹².

Els comitès de Solsona, Cardona, Pinós i Riner no van tardar a repartir-se tot el que hi havia: “*animals, carros, gra, llegum, màquines, mobiliari, vaixel·la, roba, és a dir, tot*”¹¹³.

---

¹⁰⁶ Annex 1.4.

¹⁰⁷ Annex 2.11.1.

¹⁰⁸ Annex 2.11.1.

¹⁰⁹ Veure annex 2.11.2.

¹¹⁰ Veure annex 2.11.3.

¹¹¹ Veure annex 2.11.4.

¹¹² Annex 1.2.

¹¹³ Annex 2.10.

Els elements grans els van deixar provisionalment a l'església del Miracle —cal recordar que era un magatzem i estable— tot i que el que estava en millors condicions i la roba de millor qualitat s'ho van emportar. Després de la guerra van recuperar alguns objectes.

Abans però, entre els que es van escapar quan van arribar els milicians, hi havia la Raquel, una de les filles de Villorbina, que era novícia i havia marxat del convent per amagar-se a casa. Va escapar-se sola i va demanar al masover de la Rovira que l'acompanyés fins a la Vila de Pinell, on “*tenia la seva àvia*”¹¹⁴.

A mig camí es van trobar amb en Solà, jutge roig i masover de Casamartina. Jaumet Tomasa a les seves memòries, a l'annex 2.10., destaca que una fotografia d'ell vestit i usant ornaments sagrats robats de l'església de Riner va ser trobada i va ser una prova material que van fer servir per afusellar-lo posteriorment. No obstant això, no s'ha pogut localitzar la fotografia.

En Solà, quan va veure a la Raquel passar, la va reconèixer i va detenir-la i presentar-la al Comitè de Riner. L'home que l'acompanyava va intentar que no ho fes.

La van portar a Manresa i van fer una parada a Cal Pons, l'hostal dels seus oncles. Encara que el seu oncle la volgués acollir, la seva tieta es va negar i la van portar a la presó de Manresa.

Els homes es van emboscar de seguida però les altres dones, Concepció i Marina, també es van escapar i, tot i que van passar la nit a Trullàs, l'endemà, els rojos les van detenir. Van portar com a preses la Concepció a Villorbina i la Marina a Freixinet. Seguidament, les van traslladar a la presó de Solsona i l'endemà a Manresa, on dies més tard van alliberar la Marina, que es va quedar a Cardona amb família que tenia.

La Concepció es va quedar amb la seva filla Raquel a la presó i les van dur a ambdues en cotxe cap a Castellgalí, on, al costat de la carretera, van afusellar la Concepció. Al cotxe també hi anaven dos homes que es van escapar. La Raquel ho va intentar però la van atrapar i la van matar fent-la patir.

A partir d'aleshores, va començar un control massiu cap a les masies perquè el govern republicà va veure que la població rural, sobretot del Solsonès, es podien controlar poc i anaven, majoritàriament, en contra de la República. Des d'aquell moment, es van començar a fer molts escorcolls, registres d'armes i capellans, detencions i, fins i tot, afusellaments d'emboscats i contraris a la República.

Quan la guerra es va acabar, a Villorbina van decidir fer els funerals corresponents per a la Concepció i la Raquel. En Jaumet Tomasa, explica que les van traslladar des del cementiri de Castellgalí: “*Fetes les diligències convenients a la Parròquia nostra i amb les autoritats competents de Castellgalí, vàrem desplaçar-nos tots a aquella població. De pas, a Manresa vàrem comprar dues caixes*

---

¹¹⁴ Annex 2.10.

*funeràries decoroses, dignes, folrades interiorment de zenc i amb discret mirador de vidre*¹¹⁵.

La Montserrat, una de les persones entrevistades, recorda aquest esdeveniment encara que no comparteix la mateixa opinió sobre el mirador de vidre de les caixes funeràries: “... em va venir una repugnància. Ets canalla i els hi van fer un vidre. Pots comptar una cosa de terra com era. Els hi van fer un vidre que es veiessin. Jo me'n recordo ben bé d'això”¹¹⁶

Anys més endavant, el règim franquista va acusar el Comitè de Solsona i Riner com a responsables dels fets¹¹⁷, sobretot Viadiu.

El règim va fer molt ús dels fets explicats per beneficiar la imatge franquista, d'aquí que molta part de la població de la comarca i voltants hagi sentit a parlar-ne.

Encara que el fet que hagi sigut un dels pocs enfrontaments on van matar dones també va ser determinant perquè se'n fes tanta repercussió.

A causa d'aquesta gran repercussió, cal remarcar que hi ha detalls dels fets que difereixen segons la persona que ho explica a causa de la distorsió de la informació que comporta la tradició oral i la percepció dels fets segons el posicionament ideològic. Per tant, s'han creat diverses versions sobre els fets, els quals s'han anat expandint i han creat diverses versions sobre el paper de Viadiu als fets o qui va disparar primer quan van aparèixer el Comitè de Solsona. Tots aquests factors han comportat la seva mitificació i, per això, és un esdeveniment molt conegut però amb moltes versions existents.

A part, és un fet particular que mostra molt bé el pensament general que hi havia de gran part de la població del Solsonès cap a la República, el qual era d'oposició —és important recordar que el Solsonès era una comarca molt conservadora—.

En aquest apartat s'ha utilitzat majoritàriament la informació de l'annex 2.10., 2.11. i fonts orals com són algunes entrevistes ja citades o l'explicació que va fer M. Genís Pallarès a l'historiador Nil Boix i que, posteriorment, em va exposar.

6.2. Experiències durant la guerra

Una part fonamental per a la creació i desenvolupament del treball és la memòria oral. Dins de la investigació, es dona molta importància a fets que no surten a cap llibre ni a cap document però que formen part de la història i del desenvolupament de les cases que envolten el Miracle i són fonamentals per entendre el context en què es va desenvolupar el conflicte.

---

¹¹⁵ Annex 2.7.

¹¹⁶ Annex 1.5.

¹¹⁷ A.H.N. Secció FC - Causa General - lligall 1466 Expedient 23 de Riner. Pàg. 6

Totes les persones entrevistades comparteixen experiències que s'han classificat dins d'apartats per entendre les vivències i, sobretot, per humanitzar el conflicte bèl·lic, ja que molt sovint es parla sobre les persones com a xifres i no com a individus que creen i formen part de la història.

Els *fets de Villorbina* van tenir una repercussió a les actituds que tenien els milicians per la por que es fes un alçament o s'incrementés l'oposició en contra la República a llocs difícils de controlar, com són les cases de pagès aïllades. Per aquest motiu, moltes actituds com controls dels emboscats, escorcolls o actituds violentes es relacionen amb els fets explicats anteriorment.

6.2.1. Emboscats

El municipi de Riner, durant la Guerra Civil, també va ser testimoni del fenomen d'emboscats.

Per comprendre millor aquesta situació, s'ha d'entendre que la situació al municipi per amagar-se és ideal. Dins la seva extensió de 47,1 km², s'hi troben masies situades al bell mig dels espessos boscos de pins i rouredes o dels camps de conreu.

Per això, a la majoria de les cases hi havia gent que s'emboscava: *“Llavors, als meus cosins els van demanar per servir els rojos i es van amagar a boscos, obagues, cases, balmes... del municipi.”*¹¹⁸, *“Tots els veïns de per aquí ho eren d'amagats”*¹¹⁹.

6.2.2. Escorcolls

Quan els soldats volien informació sobre la ubicació d'un emboscats o del que els hi convenia, ho saquejaven tot i s'emportaven el que volien: *“Cada dos per tres passaven a escorcollar”*¹²⁰.

Al diari d'en Jaumet Tomasa ens diu que segons ells *“això no era robar, ells en deien requisar”*.

La casa d'en Joan, per exemple, era lloc de pas i, per tant, molt freqüentada i escorcollada: *“No podíem pas tancar mai cap porta perquè eren amos ells”*¹²¹. Les cases havien d'amagar els seus objectes perquè no els hi prenguessin en diversos llocs com podria ser a sota terra: *“cavaven a l'hort, hi feien un forat”*¹²².

Posteriorment de l'escorcoll, i depenent de la sang freda dels soldats, venien les *“tortures per fer enraonar”*. Una de les més comunes a l'hivern, com continua explicant en Jaumet Tomasa, era obligar a despullar-se i ficar-se en un safareig o recipient d'aigua gelada, on eren comuns les bufetades.

Els pallers també eren llocs on es podien amagar tant persones com béns i, tal com esmenta la Miracle, a l'annex 1.6., els soldats ho sabien: *“Venien a escorcollar, entraven amb unes burxes que*

---

¹¹⁸ Annex 1.6.

¹¹⁹ Annex 1.3.

¹²⁰ Annex 1.6.

¹²¹ Annex 1.3.

¹²² Annex 1.6.

portaven i anaven burxant per si hi trobaven algú amagat”. En el cas de la imatge de Sant Roc, de la casa d’en Joan, la van amagar “a la pallissa de casa”¹²³ i es va salvar.

6.2.3. En contra els propietaris

Dins del context de la guerra, moltes persones van aprofitar el pretext per dur a terme accions que eren impulsades per l’enveja i rancors, les quals eren deslligades de la guerra.

Un cas similar va passar a una masia anomenada l’Estany, localitzada a uns 850 m del Miracle. Per venjança personal i amb el motiu que l’amo havia estat alcalde, un grup “d’amics” seus van anar a recollir-lo amb el pretext de signar uns papers a Solsona. Tot era una emboscada i el van matar en travessar el Pont de Solsona. Tot i això, anteriorment ell va intentar xocar el cotxe perquè ja veia una mort assegurada: “va agafar el volant i va provar d’estimbar el cotxe”¹²⁴.

Entre altres, trobem també que “els masovers van anar contra els amos”¹²⁵.

Va ser el cas de la casa A (anònima), situada a uns 5 km del Miracle, on l’amo era propietari i també havia estat alcalde, fet que va motivar encara més a un grup que anava en contra dels propietaris. El van anar a cercar i li van fer cavar la seva pròpia tomba. Abans el van martiritzar disparant-lo a les cames i el van matar una vegada acabada la tomba¹²⁶.

Hi ha, però, l’altra cara de la moneda: masovers fidels al seu amo sense mostrar mai el seu posicionament polític, com el pare de la Montserrat: “Uns homes l’empaitaven perquè el volien fer del seu cantó. Ell deia que sent a la casa dels amos no podia fer res. Deia que ell era a casa dels altres, no estava a una pròpia”¹²⁷.

Aquest fet es podia donar perquè alguns amos explotaven els masovers i van veure una oportunitat per venjar-se: “Els veïns, que eren masovers d’ells, a vegades es trobaven explotats pels de Villorbina perquè eren els amos”¹²⁸. En canvi, altres amos que tenien un bon tracte cap als masovers, no van tenir cap problema durant la guerra, al contrari: “Allí com que la mestressa de la casa ens cuidava molt. Fins i tot, si estàvem malalts ens vetllava”¹²⁹.

---

¹²³ Annex 1.11.

¹²⁴ Annex 1.4.

¹²⁵ Annex 1.4.

¹²⁶ Annex 1.4. i 1.6.

¹²⁷ Annex 1.10.

¹²⁸ Annex 1.4.

¹²⁹ Annex 1.5.

6.2.4. Infants

Els infants van viure la guerra sense entendre massa bé què passava i potser sense obtenir resposta a les seves inquietuds: “*És que la canalla teníem por*”¹³⁰.

Els familiars emboscats evitaven ser vistos pels més menuts de casa quan hi anaven a buscar menjar, tal com esmenta la Pilar: “*Sempre hi passava algú per allà a vigilar i si demanava si havien vist el seu pare, un nen hauria dit que sí, que havia vingut la nit anterior*”¹³¹.

Malgrat això, hi havia situacions inevitables, com la germana de la Montserrat qui “*amb el clar de lluna, perquè no teníem llum*”¹³², va trobar la taula de casa plena d’homes menjant —emboscats— eren uns “*4 o 5 homes, o 7 o 8*”¹³³, explica la Montserrat.

D’altra banda, el què ells entenien com un joc, era realment un ajuda entre cases com explica la Miracle: “*feien sortir la canalla, a anar a avisar a l’altra casa si venien soldats o gent contrària*”¹³⁴.

Tot i això, alguns van viure situacions realment colpidores, com quan un veí va apuntar a una dona amb l’escopeta a l’esquena i els nens ho van presenciar. “*La canalla tots al voltant, tots els nens a la vora plorant*”¹³⁵.

La innocència dels nens de la guerra no entenia de bàndols ni de personatges influents com en aquest record de la Mercè que explicava encara no fa molt: “*quan era petita va veure que gent del Comitè van atrapar a uns que no eren d’aquí, els van fer entrar en un cotxe i els van deixar estar allà dins. Llavors van començar a cridar-la, devia tenir sis o set anys, i li demanaven que obrís la porta. Ella la va obrir i es van escapar, es van escapar tots. Ella explicava que li van fer una esbroncada i que hi havia en Viadiu enrabiat*”¹³⁶.

Molts infants recorden veure passar els avions i passar molta por: “*Recordo molt els avions tirant bombes també i teníem por*”¹³⁷.

A més, la Miracle, a l’annex 1.6. recorda haver fet alguna “*troballa*” que realment no era el que semblava: “*Després de la guerra, a davant de la carretera de les Planes, era tot un rang de boixeres. Nosaltres jugàvem allà i un dia jo vaig veure aquell monederet. A un dels meus cosins, que ja havien*

---

¹³⁰ Annex 1.5.

¹³¹ Annex 1.4.

¹³² Annex 1.5.

¹³³ Annex 1.5.

¹³⁴ Annex 1.6.

¹³⁵ Annex 1.4.

¹³⁶ Annex 1.4.

¹³⁷ Annex 1.11.

sortit de la guerra i ja eren a casa, li vaig dir: “Mira Pepet, quin monederet més maco he trobat” i ell em va dir que no ho toqués, que no ho agafés.” ... era una granada.

Els s'adonaven que hi havia soldats que ho regiraven tot i s'emportaven tot el que podien i com explica la Miracle a l'annex 1.6., havien de protegir els seus tresors: *“La meva mare havia fet una bosseta de roba per guardar els cèntims i nosaltres, a veure quines ruqueries fèiem, a baix que voltàvem i anàvem sota a un camp hi havia una paret i ho anàvem a amagar allà perquè no ens ho prenguessin”*. Encara que alguns dels seus objectes no van poder ser amagats: *“Hi havia una capseta que la meva mare tenia unes sabatetes meves i me les van tirar i jo deia: “Mare, mireu les meves sabatetes” amb llàstima”*.

La guerra va ser cruel i va obligar infants a marxar i, fins i tot, canviar la seva identitat a fi de no ser matats com en aquest testimoni extret de l'annex 1.8.: *“Van haver d'amagar el seu fill, que era l'hereu i el volien matar també amb 4 anys. Llavors, va anar a Avià, on es va canviar el nom i deia que era de Barcelona. Una vegada li van demanar que com era la platja i ell va dir que no l'havia vist mai. Li van respondre que com és que no l'havia vist si Barcelona en té.”*

Moltes de les experiències de la guerra són explicades amb ulls d'infant, ja que els entrevistats eren menuts quan la guerra va esclatar. Per això, ens trobem respostes incertes a causa de la jove edat dels afectats: *“jo com que era canalla no ho sabia gaire”*, *“nosaltres no sabíem que passava”*¹³⁸.

6.2.5. Fam

Enmig de la desgràcia i del patiment, encara avui notori al parlar amb aquests “nens de la guerra”, ara quasi persones centenàries; consola el fet que, enmig de tanta desgràcia, almenys poques d'elles (fossin emboscats o habitants de masies) recorden haver passat gana: *Potser no menjaves tampoc cap capritx, però el mínim ho tenies*¹³⁹, *“Gana no, però ben just s'anava i molta misèria”*¹⁴⁰.

Tot i això, cal remarcar la falta del pa, com ho escriu en el seu diari en Jaumet Tomasa *“Va costar molt de superar va ser la supressió total del pa. Solament menjaven pa les cases de pagès que collien blat i tenien el seu forn”*.

A Cardona, la situació era diferent. La majoria de la població treballava a la mina i no tenien recursos propis per menjar. Malgrat això, la proximitat i solidaritat de les masies, que no van passar gana, ja que tenien els seus recursos, va salvar a moltes famílies de la gana com esmenta la Miracle: *“Als*

---

¹³⁸ Annex 1.5.

¹³⁹ Annex 1.4.

¹⁴⁰ Annex 1.11.

*miners de la sal de Cardona els hi donaven ració: arròs, carbur, sucre... I les seves dones passaven per les cases i donaven carbur per fer llum i sucre i arròs a canvi que tu portessis una altra cosa*¹⁴¹.

6.3. L'escola del Miracle i de Freixinet

Al municipi de Riner, a principis del segle XX, hi havia dues escoles; l'escola del Miracle i l'escola de Freixinet. La primera era exclusivament de nois i la segona era mixta. La localització influïa en el repartiment dels nens, com explica la Lluïsa: "*La gent que vivia més avall del Miracle anaven a Freixinet i la gent que vivia més amunt anava al Miracle*"¹⁴².

En el cas de l'escola del Miracle, les classes es realitzaven a la Casa Gran i els alumnes assistien a missa diàriament. No obstant això, quan es va iniciar el conflicte bèl·lic, l'escola va haver de tancar perquè tots els monjos van marxar: "*al Miracle ho feien els frares, però per la guerra van parar*"¹⁴³.

D'altra banda, l'escola de Freixinet va estar activa durant la guerra i va acollir els estudiants del Miracle. Al principi estava ubicada a Cal Rellotger però a mitjans del conflicte es va traslladar a la rectoria de Freixinet atès que estava en desús.

La mestra va ser Luisa Morales Barrera, originària de Carrión de Calatrava, Ciudad Real, pel fet que durant la Dictadura de Primo de Rivera es va implantar una mesura per imposar l'ensenyament exclusiu en castellà i "*van portar a mestres castellanes aquí*"¹⁴⁴.

A l'escola, com explica la Miracle: "*fèiem el bàsic: eren quaderns de cal·ligrafia, una divisió amb les regles fetes i només havies de contar...*"¹⁴⁵.

Dins del treball, també s'hi troba una transcripció d'un quadern inèdit manuscrit per Luisa Morales amb els càntics i textos escolars docents de la postguerra. Serveix per endinsar-nos en la mentalitat de l'època, és a dir, una vegada acabada la guerra. El text es troba complet a l'annex 2.12..

Cal destacar també, la radicalització per part dels dos bàndols de la guerra: el republicà durant l'inici i el nacional, mitjançant una dictadura, en finalitzar la guerra. S'hi percep en totes les pàgines la gran importància que es dona a la llengua espanyola i els seus símbols com la bandera, l'escut i els corresponents himnes, evidentment ensenyats sempre en castellà.

S'hi intueix una naturalització de valors tradicionals com la pàtria —una i indivisible— i llur respecte obligat i a les seves representacions com podem llegir en aquest fragment: "*La Bandera es el símbolo*

---

¹⁴¹ Annex 1.6.

¹⁴² Annex 1.10.

¹⁴³ Annex 1.6.

¹⁴⁴ Annex 1.10.

¹⁴⁵ Annex 1.6.

de nuestra nación. Es la representación de nuestra patria cuando estemos en su presencia debemos descubrirnos e inclinar la cabeza".

La religió n'era un altre pilar, com també la família, amb la corresponent escala "jeràrquica", quedant el rol de la dona lluny del masculí: "*Papá dice que soy mala, que tengo novio*".

El règim franquista va utilitzar totes les institucions i eines per expandir i imposar la seva ideologia. Tots aquests "valors" s'imposaven als nens ja de ben petits a l'escola i ho concebien dins la normalitat. Un exemple és l'obligació de cantar els 3 himnes franquistes que es també es troben a la transcripció del quadern a primera hora de classe mentre s'aixecava la bandera espanyola.

7. CONCLUSIÓ

El Santuari del Miracle, va ser un lloc amb molta afluència de gent i va ser emprat amb moltes finalitats diferents i, per tant, té molta història al darrere. Les parets són testimonis de l'alteració de la serenitat de l'entorn, de les destrosses del patrimoni religiós, de la falta de la imatge durant quatre anys, de com es van salvar els retaules, de l'absència dels monjos que sempre hi havien fet vida o de la celebració quan tot va tornar a la normalitat. També són testimonis de l'ús com a Sanatori Antituberculós, com a centre de refugiats i com a residència per alguns guàrdies d'assalt de la CNT.

La major part del salvament d'elements del patrimoni del Miracle s'ha pogut conèixer mitjançant el treball com són el de la imatge i el del retaule barroc i del Santíssim. D'altra banda, els elements destruïts també s'han conegut, com són el Santcrist, la Creu de l'Aparició, la capella de la Desaparició i la seva creu, el moble de la Sagristia i les campanes. Totes aquestes destrosses són dignes d'una reflexió sobre l'extrema radicalització cap a elements que avui dia tindrien molt valor artístic.

No obstant això, resta oberta la manera com es va salvar del retaule major barroc. Encara que s'ha pogut posar en dubte la paret fins a dalt, es requereix una fotografia o un testimoni directe per confirmar-ho. Tot i això, no ho considero un fet dolent, a vegades, com més informació i més contrastos existeixen, més història per descobrir hi ha al darrere i, per tant, més aprenentatge s'obté. Si en futures generacions es vol estudiar més sobre el tema o tornar a indagar sobre el salvament del retaule, el treball facilita poder acudir de manera lliure als documents, a les fonts inèdites i a les fonts orals, que es mantindran vives per sempre més.

Mentre el recinte del Miracle patia diverses pèrdues del seu patrimoni, les cases de l'entorn, molt implicades i disposades a ajudar, van ser un element primordial per facilitar la conservació dels elements i la supervivència dels monjos benedictins. Aquest fet es mostra en les nombroses cases que

durant el conflicte van acollir, alimentar i vetllar pels diversos monjos i van salvaguardar part dels béns pertanyents a la comunitat que haguessin estat saquejats si s'haguessin deixat al Miracle.

En referència a les experiències de cases de l'entorn, cal destacar la tendència conservadora que el Solsonès presentava, la qual era promoguda per la manca d'indústria i, per tant, de proletariat, i l'abundància de petits propietaris, els quals vivien a les masies i optaven per un règim conservador. A causa d'aquest fet, es troba la figura de l'amo i el masover, on a vegades el masover va aprofitar el context bèl·lic per venjar-se d'algun maltractament o explotació, tot i que no sempre era així.

Tot i això, molta gent de les cases dels voltants del Miracle no s'identificava amb un bàndol ni compartia les seves ideologies extremes. Com és el cas de la majoria de les masies que es descriuen o en Viadiu, qui, tot i ser republicà, no compartia les idees extremes de l'anticlericalisme i va ajudar els monjos del Miracle durant la guerra.

Tanmateix, molts joves emboscats tampoc tenien una ideologia clara o suficientment desenvolupada per arriscar-se la vida per uns valors que moltes vegades es qüestionaven.

No obstant això, hi havia moltes accions i persones que es van col·locar als extrems i va suposar o bé la imposició del pensament del règim franquista, fins i tot a infants, o bé l'anticlericalisme i el control extrem. En el cas de la comarca, el control que es va fer i la repressió cap a totes les cases —en el cas del Miracle feta pels guàrdies d'assalt— va sorgir arran dels *fets de Villorbina*, on es va demostrar la posició ideal de les masies, no només per emboscar-se, sinó que també per organitzar aixecaments passant desapercebuts. Dins de l'anàlisi dels *fets de Villorbina* també s'ha pogut refer la història mitjançant la comparació de diverses versions i documentació inèdita.

Considero, dins la meua valoració personal, l'assoliment dels objectius de manera positiva i completada. Des d'un inici es plantejava conèixer els fets del Santuari del Miracle i voltants durant la guerra, principalment perquè no se'n té cap mena d'informació. Sortosament, he recopilat molts arxius inèdits i testimonis que fan possible l'existència d'informació sobre el tema i són de gran utilitat per a la història de la comarca.

Com es demostra al llarg de tot el treball, les experiències i els testimonis orals són molt importants per la història. En molts casos, s'ha recorregut a familiars directes dels protagonistes dels fets.

D'altra banda, hi ha hagut casos on afortunadament, m'ho han pogut explicar de primera mà perquè eren testimonis directes de la guerra. Dins del treball he valorat molt el fet que sigui l'última generació

que puguin explicar en primera persona la guerra. Així doncs, considero un moment molt oportú per haver dut a terme el meu treball, tot i que de testimonis en queden molt pocs.

Tot i això, els fets de la guerra són molt commovedors, destaquen per la seva frivolitat i la poca humanització que es tenia en amenaçar, matar, etcètera. També cal ressaltar la por que passaven els nens, qui la guerra els va robar la infància i els va marcar per sempre.

Destaco positivament però alhora com una situació sorprenent, el fet que moltes persones, les quals es troben dins de l'àmbit de la història o coneixen el territori, no coneguessin la majoria dels arxius que he recopilat i se sorprenguessin de l'existència d'aquests, els quals són els que majoritàriament conformen l'annex i s'analitzen i es comparen dins el treball. Sobretot, cap d'elles coneixia la documentació sobre la paret, els cants escolars i el text sobre el recorregut de la imatge del pare Oliva.

Valoro molt positivament la transcripció inèdita del document *Tot acompanyant la Sta. Imatge de Sta. Maria del Miracle durant la Revolució fins al seu retorn*", el qual era totalment desconegut i totes les persones, inclosa jo, consideraven sorprenent i clau per la recerca de la zona durant la Guerra Civil. Ha aportat coneixements i informació de la imatge, del retaule, dels monjos i de la situació al Miracle que no es coneixien fins ara.

Per aquest motiu, s'ha recopilat la transcripció juntament amb fotografies inèdites en un sol llibret físic i digital (<https://n9.cl/revistatr>), on també s'inclouen els mapes de realització pròpia. Aquest fet és a causa que tinc interès en el fet que es pugui conèixer la veritable història sobre la Guerra Civil al Miracle i sobre la imatge de la Mare de Déu i arxius o particulars la puguin consultar lliurement.

Altrament, les fonts d'informació inèdites com la transcripció dels cants escolars, part de les memòries de Jaumet Tomasa i la recopilació de documents referents a la paret, també són fonamentals pel treball. Cal destacar que darrere les transcripcions i del treball hi ha molta dedicació al darrere per entendre moltes paraules, ja que són escrits a mà, per recopilar informació i per analitzar-la.

Destaco negativament la poca documentació que hi ha i la dificultat per accedir-hi. Tota la informació existent es trobava repartida en moltes localitzacions diferents i addicionalment, moltes vegades la por o el rebuig de la gent en explicar anècdotes sobre la Guerra Civil feia que costés trobar persones disposades a parlar-ne, ambdós fets m'han dificultat molt la recerca.

Realment, estic satisfeta perquè mitjançant el treball s'ha descobert informació molt rellevant que enriqueix la història de la comarca i s'ha viatjat temps enrere, com si es tractés d'un **miracle**.

8. BIBLIOGRAFIA

Libres:

- BARAUT, Cebrià: *Santuari del Miracle “Història, art, guia”*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona 1990.
- BARAUT, Cebrià: *Santa Maria del Miracle*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona 2001.
- BELLMUNT FIGUERAS, Joan: *Fets, costums i llegendes. El Solsonès, II*, Pagès Editors S.L., Lleida 1994.
- BERNADES, JAUME; PUJOL CRUELLES, ADRIÀ: *Exvots, els miracles del Miracle*, Patronat del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, Solsona, 2009.
- CLOSA SALINAS, Francesc: *Pujalt i la base d'instrucció del XVIII cos d'exèrcit (1936-1939). Canvis, ruptures i continuïtats*, Edicions de la Universitat de Lleida, 2018.
- MIRALLES, Esther: *Emboscats, la guerra dels que no hi van anar*, Ara Llibres, Badalona 2013.
- OBIOLS, Joan: *Solsona Roja 1936-1939*, J. Obiols, Solsona 2008.
- SOLÀ, Xavi: *La història d'un Miracle*, X. Solà, Solsona 2020.
- VIADIU, Francesc: *Delegat d'Ordre Públic a Lleida la Roja*, Rafael Dalmau, Barcelona 1979.
- VILADRICH GASPAR, Juan: *Memoria histórico-descriptiva de la imagen y santuario de Nuestra Señora del Milagro de Riner*, Impremta Mariana, Lleida 1898.

Pàgines web:

- https://ca.wikipedia.org/wiki/Santuari_del_Miracle, Viquipèdia, Anònim: *Santuari del Miracle* (2023). Data consulta: 20 de juny de 2023
- <https://santuarielmiracle.com/>, Santuari el Miracle, Santuari del Miracle, *Església* (2017). Data consulta: 12 de juliol de 2023
- <http://lacetans.org/solsonesmemoria/investigacio/fosses-comunes/fosses-de-refugiats-de-guerra/>, Centre d'Estudis Lacetans, *Fosses de refugiats de Guerra, Solsonès Memòria* (2010). Data consulta: 12 de juliol de 2023
- <https://espurnesbarroques.cat/ca/>, Fundació Espurnes Barroques, *Santuari del Miracle, Territori Barroc* (any no registrat). Data consulta: 13 de juliol de 2023
- <http://www.espaisdememoria.udl.cat/?q=taxonomy/term/37>, Servei d'Història, Documentació i Patrimoni, Departament d'història; Universitat de Lleida, MIRALLES, Esther: *Riner* (any no registrat). Data consulta: 17 de juliol de 2023
- <https://riner.ddl.net/turisme/descobreix>, Ajuntament de Riner, Ajuntament de Riner: *Santuari del Miracle* (any no registrat). Data consulta: 17 de juliol de 2023
- <https://www.naciodigital.cat/naciosolsona/noticia/15826/darrera-petjades-record-guerra-civil-solsona>, Nació Digital, ESTANY, Ramon, *Darrera les petjades i el record de la Guerra Civil a Solsona* (2015). Data Consulta: 21 de juliol de 2023.
- <http://pares.mcu.es/ParesBusquedas20/catalogo/description/4263525>, Ministerio de Cultura y Deporte, *Riner (Lleida)* (2019). Data consulta: 10 d'agost de 2023
- https://banc.memoria.gencat.cat/ca/results/mapa_fosses/347, Generalitat de Catalunya, *Cementiri de Riner* (2019). Data consulta: 14 d'agost de 2023

- <https://ca.wikipedia.org/wiki/Villorbina>, Viquipèdia, Anònim: *Villorbina* (2023). Data consulta: 17 d'agost de 2023
- <https://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1295271-can-descals-amagava-tresors.html>, El Punt Avui, CARRERA, Esteve, *Can Descals amagava tresors* (2017). Data consulta: 17 d'agost de 2023

Articles:

- ABRIL VILAMALA, Irene. (2017). “El Solsonès: testimoni excepcional del paisatge artístic religiós d'època moderna”. *Plecs d'història local*, núm. 165: 8-10.
- BOIX, Francesc. (2016). “La força dels fidels”, *Escatxiruta*, núm. 8, 39
- BOIX, Nil. (2019). “Riner, gener de 1939”, *Escatxiruta*, núm. 17, 36-37
- DÍAZ ESCULIES, Daniel. (2020). “Evasió i emboscament al Solsonès durant la Guerra de 1936-1939.”. *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, núm. 18: 83-97
- MIRALLES HENARES, Ester; GUIXÉ COROMINES, Jordi. (2009). “Víctimes de la guerra civil i el franquisme al Solsonès de fora de la comarca (1936-1954)” *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, núm. 7: 37-54
- MOLI FRIGOLA, Montserrat (2009). “El paisatge del Retaule del Miracle” *Oppidum Revista Cultural del Solsonès*, núm. 7: 15-25
- PASSADA CASSERRES, Joan-Marc. (2020). “El consell de guerra a Francesc Viadiu. Hipòtesis per a una sentència judicial.”. *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, núm. 18: 61-81.
- TORNER PLANELL, Jordi. (2011). “Un projecte museològic en temps de guerra (1937). El Museu de la vegueria de Manresa”. *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, núm. 9: 53-75

Altres:

- SARRET I ARBÓS, Joaquim: *Apuntes de un viatge al Santuari del Miracle*. [quadern].

FONT: Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya

